

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1923.

Första kammaren.

Nr 36.

Fredagen den 18 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Hasselrot* avlämnade

Kungl. Maj:ts proposition nr 232, med förslag till förordning angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker; samt

Kungl. Maj:ts skrivelse nr 233, med tillkännagivande, att i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln bebadad framställning om anslag för budgetåret 1923—1924 för bekämpande av arbetslösheten icke kommer att föreläggas riksdagen.

Justerades protokollen för den 12 och den 15 innevarande månad.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 183, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts i särskilda propositioner gjorda framställningar rörande pension dels åt vissa i lantförsvarets tjänst anställda eller förut anställda personer, dels ock åt efterlevande till vissa i försvarets tjänst anställda eller förut anställda personer.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 17 i anledning av väckta motioner, I: 135 och II: 183, om skrivelse till Konungen angående nedsättning av taxan för transport av spannmål, hö och halm å statens järnvägar m. m. *Ang. nedsättning av järnvägsfrakterna för spannmål m. m.*

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion nr 135 hade herr *Heyman* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t skyndsammast möjligt vidtaga sådan ändring i gällande fraktgodstaxa för statens järnvägar,

1:o) att spannmål, alla slag, ävensom fodervaror, alla slag, skulle vid transporter på statens järnvägar och i samtrafik med dessa fraktdebiteras enligt tariff 10 i stället för enligt tariff 8 vid försändning av minst 10 ton per vagn.

Ang. nedsätt-
ning av järn-
vägsfrakterna
för spannmål
m. m.
(Forts.)

2:o) att hö skulle vid transporter på statens järnvägar eller i samtrafik med dessa fraktdebiteras enligt tariff 12 i stället för enligt tariff 9 vid lastning av minst 10 ton å varje vagn, som lastade mindre än 16 ton, eller vid lastning av minst 15 ton å varje vagn, som lastade 16 ton eller därutöver,

3:o) att halm skulle vid transporter å statens järnvägar eller i samtrafik med dessa fraktdebiteras enligt tariff U i stället för enligt tariff 10 vid lastning av minst 9 ton å varje vagn, som lastade mindre än 16 ton, eller vid lastning av minst 11 ton å varje vagn, som lastade 16 ton eller därutöver.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 183, hade herr *Olsson* i Blädinge m. fl. gjort hemställan av enahanda innehåll.

Andra kammarens tredje tillfälliga utskott, till vilket denna motion hänvisats, hade i avgivet utlåtande över densamma hemställt, att andra kammaren i anledning av herr *Olssons* i Blädinge m. fl. förevarande motion ville för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t skyndsammast taga under övervägande i vad mån vid fraktdebitering av spannmål, fodermedel samt hö och halm i transport å statens järnvägar och i samtrafik med dessa en nedflyttning till billigare tariff i enlighet med i motionen framställt yrkande skulle kunna ske, under förutsättning att i motionen angivna godsmängder inlastades å varje vagn.

Utskottets hemställan hade bifallits av andra kammaren, vilken delgivit första kammaren sitt beslut, varefter ifrågasvarande ärende hänvisats till första kammarens andra tillfälliga utskott.

Sistnämnda utskott hade i sitt nu föredragna utlåtande av angivna orsaker hemställt, att första kammaren måtte biträda andra kammarrens i ärendet fattade beslut.

Herr **Heyman**: Herr greve och talman! Utskottet har visserligen givit sin kläm en något annan form än vad motionärerna hemställt om, men då denna form lika fullt i realiteten torde leda till det mål, som motionärerna uppställt, anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande, nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till lindrande av nöden bland vissa arbetslösa järnbruksarbetare jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets memorial nr 107, i anledning av kamrarnas återremiss av statsutskottets utlåtande nr 89, angående väckta motioner om beredande av tillfälligt lönetillägg åt professorerna vid Uppsala och Lunds universitet m. fl.

Tillfälligt lönetillägg åt universitetsprofessorer m. fl.
(Förts.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (nr 167) av herr S. Clason m. fl. och den andra inom andra kammaren (nr 230) av herr G. A. Björkman m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte för beredande under tiden den 1 juli 1923—30 juni 1924 av — utöver tillfällig löneförbättring — ett extra lönetillägg å 1,000 kronor åt en var av de ordinarie professorerna, överbibliotekarien och räntmästaren vid universiteten i Uppsala och Lund och karolinska institutet samt åt föreståndaren för statens institut för rasbiologi ävensom ett dylikt tillägg å 900 kronor åt e. o. professorn i medicinsk och fysiologisk kemi vid universitetet i Uppsala för budgetåret 1923—1924 uppföra dels under åttonde huvudtiteln ett extra anslag av 148,900 kronor, dels ock under elfte huvudtiteln ett extra anslag av 6,000 kronor

Statsutskottet hade i utlåtande nr 89 i detta ärende på anförda skäl hemställt, att riksdagen, i anledning av de av herr Clason m. fl. och herr Björkman m. fl. i ämnet väckta motionerna, måtte för beredande under tiden 1 juli 1923—30 juni 1924 av — utöver tillfällig löneförbättring — ett tillfälligt lönetillägg å högst 600 kronor åt en var av de ordinarie professorerna vid universiteten i Uppsala och Lund och karolinska institutet ävensom åt andra befattningshavare, som Kungl. Maj:t funne böra med dem uti ifrågavarande avseende jämställas, för budgetåret 1923—1924 under åttonde huvudtiteln anvisa ett extra anslag av 130,000 kronor.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade kamrarna återförvisat ärendet till utskottet.

Efter att med anledning härav hava tagit ärendet i förnyat övervägande, hade utskottet i det nu föreliggande memorialet på återopade grunder hemställt, att riksdagen, i anledning av de av herr Clason m. fl. och herr Björkman m. fl. i ämnet väckta motionerna, måtte för beredande under tiden 1 juli 1923—30 juni 1924 av — utöver tillfällig löneförbättring — ett tillfälligt lönetillägg å högst 600 kronor åt en var av de ordinarie professorerna vid universiteten i Uppsala och Lund och karolinska institutet samt föreståndaren för statens institut för rasbiologi och e. o. professorn i medicinsk och fysiologisk kemi vid universitetet i Uppsala ävensom, i den mån Kungl. Maj:t efter prövning funne sådan löneförbättring böra dem tillkomma, åt professorerna vid tekniska högskolan och intendenterna vid naturhistoriska riksmuseet för budgetåret 1923—1924 under åttonde huvudtiteln anvisa ett extra anslag av 120,000 kronor.

Herr **Lindblad**: Herr talman, mina herrar! Jag har icke haft tillfälle att närvara vid behandlingen av detta ärende inom statsutskottet, och jag har fördenskull icke kunnat reservera mig, men då frågan behand-

Tillfälligt lö-
netillägg åt
universitets-
professorer
m. fl.
(Forts.)

lades på avdelningen, anmälde jag en avvikande mening såväl första gången som nu vid återremissen till utskottet.

Jag har icke gjort detta av principiella skäl. Jag anser, att det kan vara riktigt, att professorer, som uteslutande sysselsätta sig med universitetsarbete, kunna hava rätt att komma i lika hög lönegrad som t. ex. byråchefer. Men då det föreligger förslag om lönereglering för dessa professorer och lärare, och som väl antagligen kommer fram redan till nästa års riksdag, har jag ansett, att det icke varit lämpligt att på en enskild motionärs framställning nu vidtaga några åtgärder utan låta frågan ha sin gilla gång, till dess Kungl. Maj:t får pröva den och efterse, på vilket sätt en lönereglering här lämpligen bör ordnas. Nu är det visserligen sant, att det, som föreslås av utskottet, icke är en direkt lönereglering, men det är i alla händelser här fråga om ett tillfälligt lönetillskott, som kan komma att få inverkan på en blivande verklig lönereglering.

Det är väl sällan, som statsutskottet på en enskild motionärs framställning går med på att vidtaga sådana ändringar i lönerna, som utskottet nu föreslår, och framförallt är det väl sällsynt, att man ger Kungl. Maj:t en klumpsumma och sedan överlämnar åt Kungl. Maj:t att fördela denna summa på vederbörande tjänsteinnehavare allt efter som Kungl. Maj:t finner för gott.

När frågan första gången kom från avdelningen till utskottet, gjordes där också en massa invändningar, som hade till följd, att frågan återremitterades till avdelningen. Bland annat föreslogs då inom statsutskottet, att därest universitetsprofessorerna och professorerna vid karolinska institutet skulle komma i åtnjutande av sådan lönehöjning som här föreslås, så borde också tekniska högskolans professorer komma i samma ställning. Det har gjort, att man i det senare utlåtandet från utskottet inryckt, att tekniska högskolans professorer skola jämföras med professorerna vid universitetet och karolinska institutet.

För min del tror jag, att det ligger en fara i att här föregripa en lönereglering, som kan anses lämplig och anpassad för de befattningshavare, det här gäller. Jag tänker mig t. ex., att om professorerna vid tekniska högskolan skulle inrymmas, såsom utskottet föreslår, så skulle det kunna hända, att vid en verklig lönereglering Kungl. Maj:t kommer under fund med, att man bör uppdelade dessa professorsbefattningar efter andra grunder än dem, som Kungl. Maj:t nu kommer att tillämpa vid utdelandet av dessa tillfälliga lönetillskott. Då kan det tänkas, att man icke anser det riktigt, att alla professorer skola ha lika lön, utan att en uppdelning bör äga rum och att de, som nu få tillfälligt lönetillägg, borde hava stannat under den gräns, som de nu komma till.

Jag har därför för min del icke kunnat finna, att denna fråga varit av så brådskande beskaffenhet, att man borde gå Kungl. Maj:t i förväg, utan jag har velat avvakta den proposition i ärendet, som måste komma, sedan ett kommittéförslag nu föreligger.

Det har då mot detta invänts, att de professorer, som det här gäller, skulle befinna sig i synnerlig prekär ställning, och jag vill icke bestrida, att en och annan av dem kan befinna sig i en sämre ställning än vad de

rätteligen borde vara i, särskilt om man jämför dem med andra liknande befattningshavare eller med dem, med vilka de förut varit jämställda. Men ett sådant nödläge föreligger dock enligt min mening icke, att man behöver gå denna väg för att åstadkomma en förbättring, innan Kungl. Maj:t föreslår en sådan.

*Tillfälligt lö-
netillägg åt
universitets-
professorer
m. fl.
(Forts.)*

Därtill kommer, att med de nu beslutade dyrtidstilläggen komma professorerna att få ett par hundra kronor utöver vad de annars skulle hava fått, varigenom de icke blivit sämre ställda utan tvärtom bättre än enligt det andra förslag, som också förelåg här vid behandlingen av dyrtidstilläggen. Jag kan som sagt icke finna, att kammaren bör gå den väg, som utskottet föreslagit utan nu, sedan en liten hjälp genom dyrtidstillägg har bragts dessa professorer, låta frågan anstå till nästa riksdag, då Kungl. Maj:t kan återkomma med förslag om fullständig löneroglering. Jag får därför, herr talman, yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr **Swartz**: Den föregående ärade talaren hade alldeles rätt, när han i början av sitt anförande erinrade om, att statsutskottet sällan brukar tillstyrka förslag, som äro framkomna på sätt som detta. Det är därför så mycket mera beaktansvärt, att statsutskottet, som har haft denna fråga om hand flera gånger dels på grund av återremiss inom utskottet, dels på grund av återremiss från kamrarna, likvisst två gånger å rad har kommit med fullständigt enhälligt utlåtande om tillstyrkande av detta förslag. Detta bevisar, att statsutskottet har funnit de här förebrogta skälen av den beskaffenhet, att man icke vid detta tillfälle kunde slå sig till ro med den vanliga frasen, att man icke på en enskild motion kan bifalla en framställning i denna sak, och att man icke skall föregripa Kungl. Maj:t i detta avseende.

Det är ganska naturligt, att statsutskottet i detta fall har funnit ett sådant beslut vid behandlingen av detta ärende riktigt, då man tänker på, huru förhållandena hava varit under de senare åren för professorerna. Dessa hava alltid hitintills varit likställda med byråchefer. De hava emellertid, sedan dessa senare fått sin löneroglering för ett par år sedan, sjunkit ner väsentligt under den ställning, som förut ansetts tillkomma dem och som med så mycket större skäl bör tillkomma dem, eftersom de dock äro de främsta bärarna av den andliga odlingen här i vårt land.

Med anledning av vad den siste talaren sade därom, att genom det beslut i avseende å dyrtidstilläggen, som riksdagen nyss har fattat, ställningen för professorerna nu skulle vara så mycket bättre, att man icke nu behöver taga till denna extra åtgärd, skall jag be att få meddela, att om professorerna skulle få detta extra lönetillägg av 600 kronor med därpå löpande dyrtidstillägg, skulle en professor utan barn och över 25 år vid en levnadskostnadsindex av 175 kronor i begynnelseavlönning få 11,986 kronor och i slutavlönning 12,586 kronor, under det att byråcheferna vid reglerade verk i begynnelselönen hava 12,324 kronor och i slutavlönning 13,764 — alltså cirka 350 kronor mera i begynnelseavlönning och i slutavlönning 1200 kronor mera än professorerna. Att under sådana förhål-

Tillfälligt lö-
netillägg åt
universitets-
professorer
m. fl.
(Forts.)

landen tala om, att man föregriper en blivande lönereglering, synes mig icke vara befogat. I detta avseende synes det minsta, som från något håll är föreslaget och som rimligtvis kan komma i fråga vara, att man i löneavseende fullt jämställer professorerna med byråchefer i Stockholm. Sålunda gälla de siffror, som jag nu omnämnt för byråcheferna i Stockholm som *minimis*siffror för professorerna vid universiteten och karol. institutet vid en blivande lönereglering. Både statskontoret och de akademiska myndigheterna hava ansett, att avlöningen borde ytterligare därutöver höjas. Det är icke den ringaste fara för, att man på något sätt föregriper den blivande löneregleringen, om man nu bifaller, vad statsutskottet här föreslår. Det är en akt av rättvisa, och man visar, att man har en känsla för de andliga värdenas värdare i vårt land och att de äro väl förtjänta av att så snart som möjligt komma i åtnjutande av åtminstone en del av den avlöning, som redan förut på alla håll ansetts böra tillkomma dem. Jag tillåter mig också i detta sammanhang ytterligare understryka, vad statsutskottet med kraft framhållit, nämligen det makt-påliggande uti att redan vid nästa riksdag en slutlig — och jag vill för egen del tillägga — fullt tillfredsställande lönereglering måtte bliva genomförd ej blott för professorerna utan jämväl för alla andra befattningshavare vid universiteter och karol. institutet. En sådan lönereglering har redan allt för länge låtit vänta på sig. —

Det har talats om, att det vore en fara, om man vid beviljandet av lönetillägg skulle taga med professorerna från nu ifrågavarande extra tekniska högskolan och lämna Kungl. Maj:t bemyndigande till att, i den mån Kungl. Maj:t finner det vara lämpligt, utsträcka denna förmån till dessa professorer. Jag vill först erinra därom, att det är lämnat åt Kungl. Maj:t att avgöra, vilka av dessa som kunna anses böra komma i fråga. Det är samma bemyndigande, som riksdagen har lämnat på framställning av Kungl. Maj:t med hänsyn till vissa befattningshavare i vaktmästare- och betjäntklassen. Det är således icke någon nyhet, utan just vid denna riksdag ha vi nyss beslutat i ett analogt fall. Dessutom vill jag säga, att det föregriper icke på något sätt den slutliga löneregleringen. Vill man hava en annan organisation av tekniska högskolan, så är detta absolut icke något hinder för den sakens skull, utan en sådan organisation kan i alla fall genomföras, i all synnerhet som utskottet med kraft understrukit, att ett beslut i enlighet med utskottets hemställan icke har någon som helst prejudicerande betydelse.

Då, som sagt, statsutskottet mot all vana vid sådana tillfällen som detta två gånger å rad enhälligt beslutat tillstyrka framställningen, kan jag icke tänka mig annat, än att kammaren skall finna detta vara ett ytterligare bevis på, att de sakliga skälen i detta fall äro av så stor bärkraft, att något motiv att avvika från utskottets ståndpunkt här icke föreligger.

Jag ber därför att få tillstyrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Jag förmodar, att kammarens ledamöter ha märkt, att det finnes en viss motsägelse mellan utskottets

kläm och dess motivering. Om man endast tar hänsyn till klämman, måste man få den uppfattningen, att Kungl. Maj:t i det här fallet har fri prövningsrätt, ty för den händelse Kungl. Maj:t finner det vara riktigt, säger det, skulle även professorerna vid tekniska högskolan komma i åtnjutande av ett sådant lönetillägg, som det här är fråga om. Men läser man motiveringen, finner man, att enligt utskottets förmenande böra dessa professorer vara med. Det förefaller mig därför, som om det skulle vara rätt svårt för en departementschef att känna sig alldeles obunden vid den prövning, som han har att företaga, då det gäller professorerna vid tekniska högskolan såväl som intendenterna vid naturhistoriska riksmuseet.

*Tillfälligt lö-
netillägg åt
universitets-
professorer
m. fl.
(Forts.)*

Det är för att i någon mån rätta till detta, som jag har begärt ordet, men jag vill, uppriktigt sagt, rätta till det på det sättet, att jag vill stryka bort allt det, som gäller professorerna vid tekniska högskolan liksom också intendenterna vid naturhistoriska riksmuseet. Och denna min uppfattning är inte ett tillfälligt infall, beroende på öoverensställmelsen mellan motiveringen och klämman, utan beroende på ett övervägande, som jag har haft att taga långt innan detta ärende togs under behandling av statsutskottet. Innan motionerna kommo fram, var nämligen saken under övervägande i ecklesiastikdepartementet, och under de samtal, som jag i egenskap av departementschef hade med dåvarande finansministern, kommo vi överens om att inte göra någonting nu — vid denna riksdag — men att däremot, för den händelse vi då hade någonting att bestämma, vid nästa års riksdag hemställa till Kungl. Maj:t att lägga fram en verklig lönereglering för professorerna vid universiteten i Lund och Uppsala samt vid karolinska institutet. Jag hade nämligen vid studiet av dessa ting kommit till den bestämda uppfattningen, att det finns professorer och professorer, att de, så att säga, först måste vägas och efter denna vägning placeras i de löneklasser, dit de rätteligen höra vid en jämförelse med varandra.

Den kommitté, som har haft hand om denna löneregleringsfråga och vars ordförande jag nyss hörde begära ordet, kom till det resultatet, att inte bara tekniska högskolans professorer borde jämföras med universitetsprofessorerna utan även andra institutioners professorer. Jag vill minnas, att man tog med veterinärhögskolans och skogshögskolans professorer. Jag har ingen mening i detalj om, hur man bör förfara, om således dessa professorer skola ställas på samma plan eller inte, men jag har den bestämda uppfattningen, att man måste pröva den saken först, innan man går till ett beslut. Och vad t. ex. tekniska högskolans professorer beträffar, som jag haft tillfälle att närmare ta kannedom om, så måste jag säga, att man inte kan betrakta den högskolans alla professorer vara av samma klass som professorerna vid universiteten. Jag skulle tro, att jag inte säger för mycket, om jag delar upp dem i två stora grupper, och säger att den ena gruppen ligger kvalitativt bestämt under universitetsprofessorerna. Jag har vidare anledning att förmoda, att intendenterna vid naturhistoriska riksmuseet äro underkastade en förvandling, som gör, att de mer och mer upphöra att vara de vetenskapsidkare,

Tillfälligt lö-
netillägg åt
universitets-
professorer
m. fl.
(Forts.)

som de ursprungligen varit avsedda att vara. Och det är detta, som i sin tur gör, att jag för min del anser, att Kungl. Maj:t vid framläggandet av den nya löne regleringen för våra professorer bör ha en fullständigt fri rätt till prövning.

Om man nu säger, att detta måste innebära en viss orättvisa, så må jag ju säga, att det kanhända är så, men denna orättvisa drabbar då inte enbart dessa professorer utan också en hel del andra, som kunna vara lika förtjänta. Men jag ser inte på denna sak ur rättvisans synpunkt, ty i det fallet tillfredsställer den mycket litet, utan jag ser den uteslutande ur klokhetens synpunkt, och jag tror, att det är klokt att låta departementschefen ha denna fria prövningsrätt, som jag talat om.

På grund härav, herr talman, hemställer jag, att allt, som finnes i motiveringen angående tekniska högskolan och naturhistoriska riksmuseet strykes, således det stycke nederst å sidan 4 och överst å sidan 5 i statsutskottets memorial, som börjar med »Vid sin prövning av ärendet» och slutar med »jämväl till dessa nu nämnda befattningshavare». Vad som i klämman anföres angående dessa befattningshavare strykes också, således orden efter »Uppsala» på andra raden nerifrån å sidan 5 till uttrycket »för budgetåret 1923—1924» å andra raden uppfifrån å sidan 6. Om man således stryker allt, som rör tekniska högskolan och intendenterna vid riksmuseet, tror jag också, att man kan sätta ned den summa, som det här gäller med 10,000 kronor, och jag vågar därför hemställa om, att denna summa sättes till 110,000 kronor.

Herr Widell: Herr greve och talman! Den föregående ärade talaren yrkade, att den här föreslagna löneförbättringen skulle inskränkas till att gälla enbart universiteten och karolinska institutet, varemot tekniska högskolans professorer och intendenterna vid naturhistoriska riksmuseet skulle uteslutas. För min del tror jag, att ett sådant beslut av kammaren skulle vara synnerligen olyckligt. Det skulle faktiskt innebära ett underkännande eller ett lågt värdesättande av det arbete, som utföres av dessa personer.

Skälet för den siste ärade talarens hemställan var, att det enligt hans mening sannolikt kan ifrågakomma vid den blivande löne regleringen, att åtminstone en del av professorerna vid tekniska högskolan och intendenterna vid naturhistoriska riksmuseet sättes lägre än universitetsprofessorerna. Jag får säga, att i den kommitté, där denna fråga behandlades, höjdes icke en enda röst för ett sådant förslag. Vi voro tvärtom alla ense om, att framgent som hittills jämställdhet borde råda mellan universiteten å ena sidan och tekniska högskolan och naturhistoriska riksmuseet å andra sidan.

Nu har den ärade talaren tänkt sig möjligheten av, att en del professorer vid tekniska högskolan skulle kunna nedsättas i löneavseende. Jag vill häremot säga, att kommittén överhuvud taget har varit förhindrad att taga upp ett dylikt förslag till övervägande, ty det skulle innebära en organisationsändring och enligt statsrådsprotokollet har ej kommittén haft att föreslå några organisationsåtgärder. Det hade varit synner-

ligen önskvärt, att om den ärade talaren, som vid den tid, då kommittén utförde sitt arbete, beklädde platsen som ecklesiastikminister, då umgicks med sådana tankar, han då även hade tagit bort denna begränsning av kommitténs uppdrag och tillåtitt, att densamma fått taga även omorganisationsfrågor under prövning. Jag tillåter mig att starkt betvivla, att en sådan tanke verkligen kommer upp vid löneregleringens genomförande.

*Tillfälligt lö-
netillägg åt
universitets-
professorer
m. fl.
(Forts.)*

Jag vill erinra om vad som tidigare förekommit beträffande tekniska högskolan. Då riksdagen beslöt en lönereglering vid universiteten och karolinska institutet, hade Kungl. Maj:t föreslagit, att till professorerna vid karolinska institutet skulle utgå ortstillägg liksom till byråcheferna i Stockholm. Detta ortstillägg ströks på statsutskottets förslag av riksdagen med den motiveringen, att för professorerna vid karolinska institutet funnos rikliga tillfällen till biförtjänst och att det för dem var en stor fördel att vara bosatta i Stockholm, även om de icke fingo ortstillägg. Följande år förelåg frågan om lönereglering för professorerna vid tekniska högskolan och, trots att professorerna vid karolinska institutet samt universiteten i Uppsala och Lund icke fått ortstillägg, föreslog Kungl. Maj:t i alla fall sådant tillägg för professorerna vid tekniska högskolan. Sålunda skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag professorerna vid tekniska högskolan komma i en högre löneställning än universitetsprofessorerna. Detta förslag vann visserligen icke riksdagens bifall, men redan det, att ett sådant förslag från Kungl. Maj:ts sida framkommit, torde till full evidens visa, att det icke finns någon anledning att sätta tekniska högskolans professorer i en lägre lönenivå än övriga professorer. Det gäller alldeles detsamma beträffande intendenterna vid naturhistoriska riksmuseet. Den ärade talaren förklarade, att han visserligen trodde, att intendenterna vid riksmuseet mer och mer drogos åt praktiska värv och lämnade sin vetenskap. Ja, var och en som har kännedom om, vilka personer som äro intendentur vid naturhistoriska riksmuseum, vet, att så icke är förhållandet. De tillhöra de främsta vetenskapsmännen i vårt land. Jag behöver bara erinra om den högt värderade vetenskapsman, som Kungl. Maj:t i går beviljade avsked. Det är ingen anledning att antaga annat, än att hans efterträdare blir en man med samma höga kvalifikationer.

Då jag anser det vara en orättvisa mot dessa personer, som utföra ett för landet högst betydelsefullt arbete, om de skulle utelämnas vid denna lönereglering, kan jag icke vara med om ett förslag, som inskränker löneregleringen endast till universiteten och karolinska institutet, och jag anhåller därför, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talman, att, utom beträffande motiveringen, vartill han ville återkomma efteråt, om anledning därtill förefunnos, hade i avseende på det under behandling varande memorialet framkommit följande yrkanden: 1:o att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o att utskottets hemställan skulle avslås; samt 3:o, av herr *Olsson, Olof*, att utskottets hemställan

Tillfälligt lö-
netillägg åt
universitets-
professorer
m. fl.
(Forts.)

skulle bifallas med den ändring, att orden »ävensom, i den mån Kungl. Maj:t efter prövning finner sådan löneförbättring böra dem tillkomma åt professorerna vid tekniska högskolan och intendenterna vid naturhistoriska riksmuseet» uteslötes samt att anslagsbeloppet bestämdes till 110,000 kronor.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Ang. omlägg-
ning av stats-
verkets rä-
kenskapsår.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omläggning av statsverkets räkenskapsår.

Uti en till riksdagen den 9 mars 1923 avlåten proposition (nr 182), vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, begärt riksdagens yttrande rörande omläggning av räkenskapsåret för statens verk och myndigheter, med undantag för de affärsdrivande verken, till att omfatta tiden 1 juli—30 juni.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet hemställt, att riksdagen måtte beträffande det riksdagen underställde förslaget rörande omläggning av räkenskapsåret för statens verk och myndigheter, med undantag dock för de affärsdrivande verken, till att omfatta tiden 1 juli—30 juni i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, vad i utlåtandet blivit i ämnet anført.

Reservation hade anmälts av herr C. J. G. Swartz, som dock ej angivit sin mening.

Herr **Swartz**: Herr talman, mina herrar! Då jag icke kunnat fullt ansluta mig till utskottets utlåtande, har jag anmält reservation för att här bli i tillfälle att framhålla några synpunkter, som synas mig tarva ytterligare behandling, innan man går till verkställande av denna omläggning av räkenskapsåret. Jag finner ju i och för sig den önskan, att räkenskapsåret och budgetåret skola överensstämma med varandra, rätt naturlig, och jag skulle alldeles ingenting ha emot, om det kunde genomföras på ett sådant sätt, att man för de formella fördelarna icke råkade ut för reala olägenheter.

Jag ber få erinra därom, att riksdagen haft denna fråga under omprövning redan tidigare, då beslut fattades om budgetårets omläggning år 1921. Då var det just fråga om, huruvida räkenskapsåret skulle behöva följa med vid omläggningen eller om räkenskaperna fortfarande skulle upprättas per kalenderår i stället för per budgetår, vilket senare som bekant är förlagt till tiden 1 juli—30 juni. Efter ingående undersökning hade dåvarande finansministern, vilken för övrigt nu åter är i tjänst som sådan, kommit till det resultat, att budgetreformen kunde och borde genomföras,

utan att räkenskapsåret skildes från kalenderåret och lades tillsammans med budgetåret. Han framhöll därvid de praktiska fördelarna av ett sådant tillvägagångssätt och riksdagen anslöt sig jämväl till hans förslag i ämnet. Nu har emellertid riksdagen i fjol på konstitutionsutskottets hemställan begärt en utredning, huruvida och på vad sätt riksräkenskapsåret skulle kunna sammanföras med budgetåret särskilt ur den synpunkten, att statsrevisionens arbete därigenom skulle kunna underlättas. En sådan undersökning med avseende på frågan i hela dess vidd har dock icke ännu ägt rum från Kungl. Maj:ts sida, utan i stället har i det föreliggande statsrådsprotokollet framhållits, att man först borde besluta sig för att omlägga räkenskapsåret till att omfatta samma period som budgetåret, innan man tog itu med en eventuell omgestaltning av revisionsarbetet. För min del får jag säga, att jag är mycket betänksam, om ordningen därvid varit den rätta och om det varit riktigt att börja med en detalj, innan man började med det hela, utan att först se efter, huruvida man i den nya gestaltning, som man ville giva åt det hela, kunde foga in den detalj, som det här är fråga om. Jag tror, att det varit önskligt, riktigt och förtänksamt, om man gått den andra vägen. Då så icke skett, skall jag be att få något belysa vad som enligt min uppfattning, med den bristande överblick som man kan ha på frågan genom dess behandling från Kungl. Maj:ts sida, kan invändas med avseende på en omreglering av räkenskapsåret till överensstämmelse med budgetåret.

Jag ber då få framhålla, att departementschefen har funnit, att det är omöjligt för närvarande att göra denna omläggning på ett sådant sätt, att den omfattar alla de poster, som ingå i riksbokslutet. De affärsdrivande verkens bokföring har ansetts vara omöjlig att omlägga på sådant sätt, att det kunde bli en bestämd och slutgiltig avslutning den 30 juni. Därför har det föreslagits, att de affärsdrivande verken fortfarande skulle ha sitt räkenskapsår tills vidare sammanfallande med kalenderåret, under det att de övriga myndigheter, som hava konti i rikshuvudboken, skulle få sitt bokslut per den 30 juni. Då man vet, att de affärsdrivande verkens kapital uppgår till ungefär hälften av hela det statskapital, som skall redovisas i riksbokslutet, blir sålunda följden den, att riksbokslutet icke kommer att visa fullt tillförlitligt resultat med hänsyn till statskapitalets hela omfång, utan kommer att uppvisa ett ur räkenskaperna för det budgetår, riksbokslutet avser, framkommet resultat med avseende på den ena hälften,* under det att för den andra hälften endast summariska uppgifter komma att ligga till grund för bokslutet. Man får på det sättet två bokslut om året, av vilka det ena, per 30/6, ej blir fullt tillförlitligt, och det andra, de affärsdrivande verkens per 31/12 ej blir fullständigt. Intetdera bokslutet blir ett sådant bokslut, som man i enskilda affärer anser vara kännetecknen på ett bokslut, nämligen att det är en fullt sammanhängande redovisning, som med stöd av räkenskapsböckerna framvisar ett fullständigt och tillförlitligt årsresultat. Detta synes nuig vara en mycket avgörande brist i hela förslaget och en brist av den beskaffenhet, att, såvitt jag förstår, förslaget icke kan anses vara tillfredställande och fylla den fordran, som man just velat gå till mötes genom en omläggning av räkenskapsåret.

Ang. omläggning av statsverkets räkenskapsår.
(Forts.)

Ang. omläggning av statsverkets räkenskapsår.
(Forts.)

skapsåret, nämligen att man skulle få en fullt översiktlig framställning av, huru statsverkets tillgångar te sig vid en viss tidpunkt. Enligt min uppfattning borde en noggrann undersökning ske, huruvida man icke kunde på ett eller annat sätt övervinna de olägenheter, som onekligen ligga i ett sådant förhållande, innan man företager någon ändring i den anordning, som riksdagen själv för något år sedan har beslutit.

Det är även en annan fråga, som synes mig vara något lätt överhalkad i statsrådets anförande, nämligen frågan om förhållandet mellan statens räkenskaper och med staten samverkande kommuners och institutioners räkenskaper. Det är ju mycket som staten har gemensamt med kommunala institutioner och landsting. Låt oss särskilt tänka på hushållningssällskapen och många andra, som röra sig med statsmedel och med skulder till statsverket! Då är det något egendomligt, att man icke skall vid samma tidpunkt kunna se, huruvida från gäldenärernas sida förbindelserna med borgenärerna ställa sig så, som enligt borgenärernas böcker synes vara fallet. Om man på det sättet skötte sina enskilda affärer, tror jag icke, att man skulle få något vitsord för tillförlitlighet i sina bokslut. Detta har visserligen framhållits från vissa håll, där man haft med dessa saker att göra, innan regeringen haft saken om hand, och man har på regeringshåll icke kunnat komma förbi den anmärkningen, men man har ganska lätt förklarat: Ja, det är ju en anmärkning förstas, men den hör icke hit; i detta sammanhang är det bara fråga om *statens* räkenskapsår och icke om, hur de andra ha det, dem behöva vi icke nu tänka på. Jag vet icke, om detta skall kunna godkännas från fullt räkenskapskunnigt folks sida. Mig förefaller det vara en högst egendomlig slutsats. Jag har hört sägas under hand, att på den anmärkningen givits det svaret, att icke skola vi vänta att omlägga statens räkenskapsår, tills landsting och kommuner eventuellt göra detsamma. De bli väl tvungna att komma efter, om staten gör en omläggning av sitt räkenskapsår. Men under tiden finns det ingen överensstämmelse mellan det enas och det andras räkenskaper. Och är det så, att man anser, att de andra skola komma efter, ligger däri ett erkännande, att det bör vara samma räkenskapsår på båda hållen. Är det fallet, synes det vara riktigt att klara ut dessa förhållanden, innan man ensidigt vidtager en omläggning av statens räkenskapsår, som ju blir en följd av ett bifall till det förslag, som här är före. Så bråttom kan jag för min del icke finna, att omläggningen av räkenskapsåret är, att man därför skall försumma att söka genomföra denna omläggning så väl som möjligt. I all synnerhet vill jag säga, att jag tror icke, att det blir möjligt att genomföra en sådan omläggning av räkenskapsåret till bokslutet den 30 juni, när man icke förrän nu fattar beslut därom i riksdagen.

Kommer jag så ytterligare till frågan, hur det ställer sig med statsrevisionen, vill jag framhålla, att såsom det nu är, har ju statsrevisionen att granska det riksbokslut, som föreligger för föregående kalenderår, och den budgetredovisning, som föreligger för det sista budgetåret. Således, det förra hänför sig till den 31 december föregående året och det senare till den 30 juni samma år. Under sådana förhållanden har man hunnit mycket väl att från riksräkenskapsverkets sida bestå dessa båda redovis-

ningar, riksbokslutet för året förut och budgetredovisningen för det nyss förflutna budgetåret, den granskning, som enligt min uppfattning ovillkorligen bör ske, innan statsrevisionen får hand om saken. I enskilda företag brukar man låta siffergranskare sköta om den saken, innan de verkliga revisorerna komma till granskningen, och icke taga det i annan ordning. Här skulle det bliva så, att de verkliga revisorerna, statsrevisorerna, skulle komma att fälla sina uttalanden i fråga om riksbokslutet vid en tidpunkt, då det från riksräkenskapsverket omöjligen kunnat vara föremål för en förberedande granskning, en siffermessig granskning och även granskning med avseende på behövligheten av gjorda utanordningar. Jag tycker, att detta är att vända upp och ned på förhållandena, på ett sätt, som i längden måste bliva ganska outhärdligt. Jag tror därför, att man får lov att taga saken i övervägande i ett sammanhang och se, hur det verkligen ställer sig med hänsyn till statsrevisorernas uppdrag. Det är denna utgångspunkt, som riksdagen hade för sin skrivelse, och till den utgångspunkten tror jag, att det vore bäst att vända tillbaka.

Då utskottet i sin kläm icke gjort annat än hänvisat till sina i motiveringen gjorda uttalanden, ber även jag att få hänvisa till de uttalanden, som jag här har gjort, och jag hoppas, att i den mån som de befinnas efter närmare studium av vederbörande värda beaktande, de också skola komma till det beaktande, som de kunna förtjäna, och jag skulle önska, att man noggrant toge saken i övervägande, så att man sluppe vidtaga åtgärder, som man kanske sedan finner vara förhastade.

Herr Kvarnzelius: Herr greve och talman! För min del måste jag säga, att det måste med stor tillfredsställelse hälsas, att regeringen redan nu har framkommit med förslag om räkenskapsårets omläggning till likhet med budgetåret. Redan vid det tillfälle, då riksdagen beslöt en omläggning av budgetåret, uttalades mycket stora betänkligheter därför, att räkenskapsåret icke samtidigt blev omlagt. Det framhölls, och det kan icke bestridas, att det skulle bli förenat med mycket stora svårigheter att överblicka den ekonomiska situationen, när räkenskapsåret och budgetåret på det sättet korsade varandra, så att man icke vid något tillfälle kunde se, hur anslagen blivit disponerade. Ty när man kommer till räkenskapsårets slut, har man ett halvt år haft ett nytt budgetårs anslag att röra sig med. Det framhölls, då riksdagen beslöt en omläggning av budgetåret, att det icke var möjligt att i det sammanhanget också omlägga räkenskapsåret, och bland annat framhöllos de olägenheter, som skulle vara förenade därmed med hänsyn till statsrevisionen. Nu har det emellertid visat sig, att man i stort sett kan gå till mötes den önskan, som gjort sig gällande, att man skulle få räkenskapsåret och budgetåret att sammanfalla.

Det är klart, att det vid en omläggning av räkenskapsåret skall uppstå en del svårigheter, och det är möjligt, att man icke kan på en gång få det fullständigt genomfört, men statsutskottet har utgått ifrån, att Kungl. Maj:t skall beakta alla de synpunkter, som inverka på frågan, så att icke något förhastande skall komma att äga rum. Den omstän-

Ang. omläggning av statsverkets räkenskapsår.
(Forts.)

Ang. omläggning av statsverkets räkenskapsår.
(Forts.)

digheten, att de affärsdrivande verken skola få sitt räkenskapsår sammanfallande med kalenderåret är givetvis en olägenhet, men jag hoppas, att även den skall kunna avlägsnas, så att även de affärsdrivande verken få sitt räkenskapsår sammanfallande med budgetåret. Men det är icke nödvändigt, att det sker i ett sammanhang.

Om det, som nu föreslås av Kungl. Maj:t, blir realiserat, kommer det enligt min uppfattning att i mycket hög grad bidra till en bättre klarhet över statsförvaltningen och statens ekonomiska förhållanden, än vad som för närvarande står att vinna. Därför att man icke kan nå den fulla fullkomligheten, synes det mig, att man icke bör uraktlåta att gå så långt som det för tillfället är möjligt. Statsutskottet utgår såsom självklart ifrån, att Kungl. Maj:t skall låta sig angeläget vara, att icke någon omläggning på något område sker, förrän det är klart, att det icke hakar upp sig på någon punkt. Men statsutskottet förväntar också, att från Kungl. Maj:ts sida skall ses till, att om det är någon hake, som kan avlägsnas, det sker så fort som möjligt.

Under förhoppning, att Kungl. Maj:t vid behandlingen av detta ärende i fortsättningen visar det samma sympati, som framgår av Kungl. Maj:ts proposition, anhåller jag att få yrka bifall till statsutskottet hemställt.

Herr **Rosén**: Herr talman! Jag måste anhålla att vid detta tillfälle få uttala, att jag befarar, att åtskilliga olägenheter och svårigheter komma att uppstå av den reform, som nu skall genomföras. Det är en synpunkt, som icke har påpekats, men som jag skall tillåta mig fästa uppmärksamheten på, enär jag anser, att den icke saknar sin betydelse. Sedan räkenskapsåret blivit omlagt, komma statsrevisorerna att få räkenskaperna till granskning omedelbart sedan dessa blivit avslutade. För närvarande är det ju så, att när statsrevisorerna få räkenskaperna, så äro åtminstone de flesta av dessa granskade av riksräkenskapsverket, men efter genomförande av den föreslagna reformen kommer, såvitt jag förstår, icke en enda räkenskap att vara granskad av riksräkenskapsverket, utan verkets granskning kommer efter statsrevisorernas granskning. Statsrevisionen skall ju vara en granskning, som står över riksräkenskapsverkets, men det kan inträffa och inträffar säkert i åtskilliga fall varje år, att en del saker icke uppmärksammas av statsrevisionen. Om det nu finnes ett och annat, som icke uppmärksammas, kan det giva anledning till, att riksräkenskapsverket också förbiser samma förhållanden under förmenande, att statsrevisorerna ej funnit förhållandet anmärkningsvärt.

Jag har blott velat framhålla detta.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 8 e. m.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande och memorial:

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående personligt dyrtidstillägg åt byråchefen i generalpoststyrelsen C. A. Hasselrot; samt

nr 110, i anledning av kamrarnas återremiss av punkt 28 (anvisande av anslag för inköp av vattenfall m. m.) i statsutskottets utlåtande nr 9 angående regleringen av utgifterna för kapitalökning i avseende å bland annat statens vattenfallsverk.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 8 (nr 5), i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för fortsatt uppehållande av processkommissionens verksamhet ävensom en i ämnet väckt motion.

*Anslag för
processkom-
missionen.*

Uti den till innevarande års riksdag avlåtna propositionen, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t under andra huvudtiteln (punkt 8) föreslagit riksdagen att för fortsatt uppehållande av processkommissionens verksamhet för budgetåret 1923—24 anvisa ett extra reservationsanslag å 80,000 kronor.

Kungl. Maj:ts berörda framställning hade av statsutskottet överlämnats till behandling av sammansatt stats- och första lagutskott, här nedan kallat utskottet.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft en inom andra kammaren väckt motion, nr 104, av herr *Kilbom*. Uti denna motion hade yrkats, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, för processkommissionens fortsatta arbete under senare hälften av år 1923 anvisa ett extra reservationsanslag å 34,500 kronor samt hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande före utgången av innevarande år av ett principbetänkande angående huvudgrunderna för en blivande rättegångsreform.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1:o att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning, för fortsatt uppehållande av processkommissionens verksamhet för budgetåret 1923—1924 anvisa ett extra reservationsanslag å 80,000 kronor; samt

2:o att herr *Kilboms* i ämnet väckta motion, i vad den ej kunde anses genom utskottets hemställan under 1:o besvarad, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Anslag för
processkom-
missionen.
(Forts.)

Herr **Lindhagen**: Det nu framlagda utskottsbetänkandet kan ju betecknas såsom riksdagens slutliga resignation och avstående ifrån sina föregående vid olika tillfällen mycket bestämt uttalade meningar. Man har nämligen då framhållit varje gång, att vad man nu vill hava vore ett principbetänkande, som sedan skulle av den stora allmänheten granskas och diskuteras, om icke utav menige man i landet, ty de få alltid finna sig i vad de stora bestämma, vilka stora som än härska, så i varje fall av en vidare på detta område kunnig lekmannakrets. Detta har varit ett av riksdagens sista ord, så att säga, varigenom den hävdade den uppfattningen, att den folkliga angelägenhet, som en processreform är, också må behandlas såsom sådan och icke bliva en privategendom för en sluten juridisk krets.

Det har oupphörligen visat sig, att processkommissionen icke följt dessa direktiv. Regeringen har givit vika halvt om halvt och försökt drilla in i sina förslag ett annat förfaringsätt, men riksdagen har vid föregående tillfällen vidhållit sina gamla avsikter.

Nu tycks emellertid gärdet vara uppgivet. Justitieministern talar visserligen om att »jag tycker», och »jag finner» och »jag har infordrat processkommissionens mening» och herr Kilbom säger, att »jag tycker, att enligt min mening bör det vara så och så», men i det förra fallet är det väl processkommissionen, som uttalat sin mening, som sedan framförts av justitieministern, och i det senare fallet är det någon annan juridisk sakkunnig, för vilken herr Kilbom för talan. Med andra ord, juridikens irrgångar här äro så invecklade, att man synes icke kunna komma tillrätta med dem genom en granskning utifrån. Vad de som syssla med denna sak, vilja, det kommer slutligen i alla fall att påtvingas riksdagen.

Med den nu framlagda propositionen har processkommissionen slutligen fått sin vilja igenom, och nu finna vi för första gången till och med ett enhälligt utskott slå vakt om denna av processkommissionen dirigerade frontförändring. Utskottet talar med stor sakkunskap om sina meningar i saken och om att det »borde vara uppenbart» o. s. v., men bakom utskottsutlåtandet likaväl som bakom Kungl. Maj:ts och motionärens framställningar ligger väl en juridisk sakkunskap, som här har fört talan.

Jag vill bara taga upp de sista orden i utskottets utlåtande, att det torde vara uppenbart, att processkommissionen icke kan komma fram med sitt slutliga utlåtande, vilket, som statsutskottet fortfarande vill påpeka, dock egentligen skall vara ett principuttalande, innan det instundande budgetårets slut. Det är uppenbart, säger det sammansatta utskottet. Ja, vad är det, som är uppenbart här för menige man? Jo, att det är en kommission, som suttit i tolv års tid och som fått i uppdrag att framlägga ett principbetänkande. Vi tycka, att det är uppenbart, att det borde kunnat vara färdigt nu, men att det så icke är beror naturligtvis på de juridiska mysterierna. Om man skall vara ärlig, måste man säga, att processkommissionen har drivits mellan olika ledande krafter, och det har blivit det ena projektet då och det andra då, det ena direktivet då och det andra då, så att den processkommission, som nu sitter, har börjat arbeta så sent, att den kan icke hinna framföra sina direktiv

till årets slut, och det är väl det, som kanske menas med detta uttalande av utskottet.

Så har utskottet gått på den bogen, att processkommissionens förfarande att inlåta sig på detaljer och utarbeta lagtext, icke resulterat i någon utarbetad lagtext utan bara i principer, som för tydlighetens skull ha fått formen av lagtext och som sedan skola i sin mån bliva föremål för ytterligare bearbetning, ifall denna lagtexts principer vinna landets godkännande. Det är ju ett kringgående av själva saken. Denna lagtext är väl i alla fall så utformad, att den innebär ett kringgående av riksdagens första avsikt att få en allmän grundval utarbetad och icke några detaljerade förslag sådana som det av processkommissionen nu utarbetade förslaget, ty därigenom fastläser man saken mer och mer och sedan kan man icke komma ut ur dessa förslag. Landet får icke någon snabb, tydlig och kortfattad redogörelse för vartåt det hela bär hän, utan får vänta långliga tider, tills det kostsamma och i detalj tämligen utvecklade lagförslaget kommer att föreligga, och då sitta vi där fast i spindelnätet och komma icke loss vidare.

Nu har jag läst igenom utskottsutlåtandet tre gånger, men jag får ändå icke riktigt klart för mig — nå det kanske hänger ihop — hur det verkligen är med den saken. Utskottet säger å ena sidan, att utskottet tycker nog, att det är större skäl att nu utbryta straffprocessen först jämte domstolsorganisationen, men å andra sidan säger utskottet, att det kan också hava sina svårigheter. Det är emellertid alldeles tydligt, att utskottet vill ge på hand, att utskottet ingenting har emot, att — ehuru det säges i förtäckta ordalag — man vidare går fram på den bogen, att man nu skall först sysselsätta sig med straffprocessen och domstolsorganisationen och icke med civilprocessen. Men, säger utskottet, om man nu begär ett, som utskottet kallar det, »fullständigt förslag till reform av straffprocessen» snarast möjligt, så måste man väl åtminstone avfatta ett fullständigt utarbetat förslag, såvitt jag förstår, och om man fått detta fullständiga förslag, så får man ock en hum om, hur civilprocessen skall se ut, menar utskottet. Ty i detta fullständiga förslag till reform av straffprocessen måste också ligga en fullständig reform av domstolsorganisationen och en fullständig reform av domstolsorganisationen kan icke komma till stånd annat än om man också har rört litet grand vid och bestämt sig för några allmänna riktlinjer för civilprocessen. I alla fall kommer då resultatet att bliva en ytlig behandling av civilprocessen och en grundlig behandling av straffprocessen, och då kommer slutligen processkommissionens önskemål, i halvt förtäckta ordalag understödda av det sammansatta utskottet, att bliva resultatet av det hela, och den gamla tanken på en allmän granskning av ett harmoniskt utarbetat likvärdigt förslag över ämnets olika delar, som först skulle framläggas för svenska folket, är då definitivt begraven.

Det lönar sig icke mycket nu inför ett enhälligt utskott och då riksdagen nu allt mera — jag tycker icke, att jag överdriver — avstår ifrån gamla ideal — varför skall man förresten icke göra det även i detta fall, då man gör det i alla andra — att försöka få någon rättelse härvidlag.

*Anslag för
processkommissionen.
(Forts.)*

Anslag för
processkom-
missionen.
(Forts.)

Det är ju kanske också möjligt, när allt kommer omkring, att en sådan här sak aldrig kan lösas folkligt och det icke kan bli något av mänsklig anda över det hela, utan man är ohjälpligt i evigheter bunden vid att blint följa den högre juridiken och dess ämnessvenner i vått och torrt. Vi äro vanmäktiga. Det kanske är det, som ligger bakom denna kapitulation, fastän den givits en viss skönfärgning, så att det stackars folket åtminstone skall tro att det tillmätas ett slags inflytande, fastän det icke får något sådant i någon mån.

Det är ju sant, att också en del civila tillkallats för att medarbeta i processkommissionen. Men det vet man ju, hur det medarbetarskapet går till. Sällan tillkallas någon, från vilken kan väntas opposition. Oftast kan man i varje fall i en sådan ställning icke behärska ämnet, man blir blott fullkomligt en eftersägare till ämnessvennerna, som förstå tekniken, åtminstone sin teknik, och det hela resulterar i, att det på förhand gives löften, att man skall understödja förslaget, och då det sedan kommer till riksdagen, anses det vara granskat av folket, varför det går ännu glattare igenom, ty de tillkallade äro merendels riksdagsmän. Det går till så icke bara i detta fall utan även i en hel del sådana här frågor.

Jag är, herr talman, icke beredd att i det hopplösa läge, vari denna sak nu ligger, och då man nu dagtingat uppifrån och även nedifrån, kunna i denna nationella samling komma fram med något förslag. Jag vet icke riktigt, hur ett sådant skulle formuleras, då det icke stödjdes på något sätt av dem, som äro inne i själva saken. Men jag skall begagna tillfället, herr talman, att i alla fall tala något om de partiella reformer på rättegångsväsendets område, som utskottet avböjer såsom obehöfliga eller olämpliga, varvid utskottet säger, att man bör taga saken i hela dess vidd.

Det var en tid, då det riksdag efter riksdag, ursprungligen med stöd av en av Kungl. Maj:t framlagd proposition, kom fram ett förslag om en ny bevisningslag, en lag, som anslöt sig till den bestående lagstiftningen och den ur denna framsprungna praxis och som dessutom gav det rättsökande folket en del möjligheter, som nu icke finnas, att vinna rättvisa; det skulle t. ex. stipuleras skyldighet att framlägga dokument, som man hade och som voro avgörande för motpartens rätt, och andra sådana saker. Det förslaget stupade alla gångerna på, att andra kammaren, som icke hade något emot saken i sig själv, ansåg det vara allt för äventyrligt att lägga i ämbetsmännens händer en fri bevisprövning, trots att denna fria bevisprövning redan allmänt praktiserades, utan att även nämndens befogenhet samtidigt utvidgades. Slutligen gav andra kammaren sitt medgivande till förslaget i alla fall, och det kom för många år sedan en riksdagsskrivelse till stånd efter en mängd debatter under årens lopp om den saken i riksdagen. Detta var väl en reform, som man kunde ha fått genomförd och som under de år, som gått, innan den stora reformen blivit genomförd, kunnat bli till gagn för en mängd rättsökande och till gagn för ett höjande av bevisningsinstitutets ställning i vårt land. Men nej, denna riksdagsskrivelse remitterades icke en gång till processkommissionen. Den har under hela detta sista decennium legat, utan att någon rört en hand vid den, fastän den kostat så mycket

i tryckningskostnader bland annat, som herrarna ju för närvarande äro så rädda för. Utan att någon rört en hand vid den, har den legat i någon låda i justitiedepartementet, och så får man plötsligen den upplysningen, att den sista december 1922 har regeringen äntligen fattat beslut om denna sak och avfört frågan från dagordningen utan att någonsin hava frågat processkommissionen. Nog är det ett produktivt sätt att använda riksdagens möda och omkostnader under årtal. Det arbetet är bortkastat, spårlöst, och under tiden är folket berövat en del civiliserade bevisningsmedel, som det vill hava och som skulle med största lätthet ha kunnat genomföras med ledning av en kungl. proposition.

*Anslag för
processkom-
missionen.
(Forts.)*

På samma sätt tillkom för åtskilliga år sedan en riksdagsskrivelse i fråga om reglering av ersättningen till vittnen i rättegångsmål, civilsåväl som brottmål, men i all synnerhet i civilmål på samma sätt, som man har i den utländska lagstiftningen. Vittnesinställelse är icke till för att vederbörande skall kunna göra ett geschäft; ersättningen i detta fall är icke till, för att den, som har större taxering, skall få högre ersättning, såsom det går till vid Stockholms rådshusrätt. Där händer det, att ett vittne kommer och säger att han vill hava 50 kronor i vittnesersättning för att han har gått ett eller ett par kvarter, och då frågar man: »Vad är er taxering?» och så bestämmes ofta därefter ersättningen. Det är ju svårt att få till stånd en praktisk riksdagsskrivelse, men denna kom i alla fall efter mycket arbete till stånd. Vid 1918 års riksdag framlades sedan en proposition om reformering av vittnesersättningen i brottmål, och därmed ansågs också den förenämnda riksdagsskrivelsen besvarad, ehuru huvudfrågan eller frågan om ersättning till vittnen i civilmål var avförd utan någon prövning. Det är på det sättet sakerna behandlas där uppe, och man kan ju icke då undra på, att man icke kan få så särskilt stort förtroende till de framställningar, som komma ifrån juridiken där uppe på höjderna.

Det är bäst, herr talman, att när det svenska folket vill ha det på det sättet, det också får ha det så. Men det kommer att märkas på edra skattsedlar efteråt, vad denna oerhörda, nya apparat kostar, som kommer att byggas upp och fastläsas i sina detaljer faktiskt, utan att man vidare kan rubba på desamma, ty annars skulle kanske ett helt decenniums arbete av en enveten processkommission rivas upp igen. Det hela blir fastlåst och man måste taga det som bjudes. Den där enkla, lättfattliga, folkliga, och billiga rättegångsreformen, dess saga blir förmodligen all.

Herr talman! Jag har intet yrkande att framställa.

Herr **Winberg**: Herr talman! Jag vet, att det är fullkomligt fruktlöst att försöka komma med några s. k. lekmanasynpunkter, när det är fråga om ett ärende sådant som detta. För närvarande ser jag den allra största faran för mänskligheten i detta fullkomligt obrutna juristvälde, som nu allt mer och mer utbreder sig. Jag skulle vilja jämställa detta förhållande med vad man vill göra gällande förhållandet var på det religiösa området under den katolska tiden, då det bara var prästerna, som hade reda på vad som stod i de heliga skrifterna. Prästerna skulle

Anslag för
processkom-
missionen.
(Forts.)

uttolka dem, och folket hade naturligtvis ingenting annat att göra än att tro på den uttolkning, som prästerna gävo. Därför visste folket icke vad som där stod skrivet. Det är något liknande beträffande juridiken i våra dagar, och ett alldeles särskilt bevis för, hur fullkomligt hjälplös gentemot juristerna icke bara den stora allmänheten utan också den lagstiftande församlingen i allmänhet står, är just frågan om processkommissionen och hur den har utvecklat sig.

Man går i allmänhet tillväga, som herrarna veta, så, att när det är någon reform eller något, som man vill ha undersökt och utrett, så tillsätter man en kommission eller kommitté, eller vad man vill kalla det, där i allmänhet juristerna naturligtvis äro i majoritet men där man i nåder tillåter någon mer eller mindre hyggelig lekman att vara med. D. v. s. lekmannen kan kanske icke alltid vara så hyggelig, när han först kommer in i kommissionen, men efter en behandling under, såsom t. ex. i detta fall, 12 års tid, skulle det väl vara en övermänniska, om han icke bleve hyggelig till slut, sedan juristerna tagit hand om honom under så lång tid. Sedan man sålunda på grund av juristernas sakkunskap och överlägsenhet ifråga om att behandla det spörsmål, som föreligger, kommer fram med något så skall det i allmänhet granskas av en institution, som visst heter lagrådet och som enbart består av jurister. Sedan skall saken behandlas av Kungl. Maj:t, närmast då av »juristdepartementet», som naturligtvis också måste bestå av jurister. Så kommer frågan till riksdagen eller riksdagens lagutskott, där visserligen kanske icke juristerna alltid äro i majoritet, men där man finner — jag har personligen haft tillfälle att iakttaga det — med vilket, i lyckligaste fall, förlåtande överseende man tittar på en lekman, som över huvud taget ger sig in på att debattera sådana spörsmål, som naturligtvis endast juristerna kunna begripa. Även om det tycks vara så pass rakryggade lekmän i den institution, som heter lagutskottet, att de ändå gripa in i debatterna, är det självklart, att de i allmänhet komma att ligga under för juristerna, och så kommer ärendet slutligen i detta skick till riksdagens kamrar för avgörande, och huru det går till där, behöver jag icke tala om!

Beträffande särskilt den fråga, som här föreligger, processkommissionen och dess arbetsuppgifter, är det alldeles riktigt såsom herr Lindhagen redan framhållit, att när riksdagen beslöt, att huvudprincipen, grunden för dessa lagbestämmelser och lagförslag skulle utformas, förbehöll den sig uttryckligen att få hava avgörandet därvidlag. Icke förty har processkommissionen långt före detta överskridit de gränser eller rättare sagt, givit en god dag i de instruktioner, som riksdagen givit. Utskottet är nog hyggligt att därvidlag t. ex. tala om, att »utskottet antager jämväl, att, därest det under utredningens fortgång» o. s. v., och i sista punkten, i fråga om den av departementschefen framförda tanken, har utskottet egentligen icke någon mening alls i den frågan, utan överlämnar saken förtroendefullt — naturligtvis — åt departementschefen. Det skulle jag naturligtvis också gärna vilja göra, därför att jag tycker, att departementschefen är en hyggelig människa, men det hindrar naturligtvis icke, att riksdagen skall hava någon mening också, hur hyggelig människa vi än hava

såsom chef för ifrågavarande departement. Nu håller jag på den uppfattningen, att om icke annat, så bör hänsynen till riksdagens värdighet vara ett tillräckligt skäl för riksdagen att — om den har intagit en ståndpunkt, en avgörande ståndpunkt i ett så viktigt spörsmål som detta, nämligen att den själv vill hava det avgörande ordet, när det blir fråga om att fastställa de verkliga grundlinjerna för den lagstiftning det här är fråga om, — icke tillåta en tillsatt kommitté eller kommission eller vad den nu må kallas att föregripa riksdagens ställningstagande härvidlag.

*Anslag för
processkommissionen.
(Forts.)*

När man här talar om, att den lagtext, som kommissionen utarbetat, ingen lagtext är, så är det i alla fall att rida på ord, ty det är ett faktum, att kommissionen här har föregripit en del av de viktiga saker, som det skulle ha varit riksdagens uppgift att taga ställning till och besluta om.

Då det vidare, eftersom denna kommission arbetat i 12 år, borde vara hög tid, att den nu snart vore färdig med sitt arbete, om det över huvud taget skall bliva något resultat av detsamma, så föreligger så mycket starkare skäl för riksdagen att här verkligen säga ett ord i denna fråga, och det förvånar mig, att det sammansatta utskottet icke haft något att säga i den. Man resignerar, och jag förstår, att det är frestande att resignera inför detta mäktiga juristintresse, men icke trodde jag, att riksdagen hade kommit så långt, att den aldeles glömt bort den ställning, som den för några år sedan intog till detta spörsmål.

Jag vet, herr talman, som jag sade i början av mitt anförande, att inför det mäktiga juristvälde, som allt mera utbreder sig över hela världen och icke minst inom vårt land, står icke bara den lagstiftande församlingen, utan ännu mera den stora allmänheten snart fullkomligt hjälplös. Under sådana förhållanden vore det så mycket mera skäl för riksdagen att icke så här utan vidare, omotiverat och utan giltiga skäl, fullständigt kapitulera då det gäller för densamma att åtminstone försöka hävda sin ställning såsom den, som har det avgörande ordet härvidlag. För att i någon mån åtminstone möjliggöra, att riksdagen må kunna vidhålla denna sin ställning, ber jag för min personliga del, herr talman, att få yrka bifall till propositionen med den ändring, som innefattas i den av herr Kilbom avgivna motionen.

Herr Larsson, Jacob: Herr talman! Då herr Winberg nu kommit med ett positivt yrkande, lärer det vara nödvändigt, vad som eljest syntes onödigt, att med några ord bemöta de anmärkningar, som mot det sammansatta utskottets utlåtande gjorts av herr Lindhagen med hjälp av herr Winberg.

Med allt erkännande av herr Lindhagens stora nit, måste man beklaga, att detta nit är så fullständigt i saknad av allt samband med nödig vislighet. Herr Lindhagen liksom herr Winberg tycks sväva i fullständig okunnighet om, på vilken punkt det nu förevarande utredningsarbetet föreligger. Båda de ärade ärade talarna tyckas hava annammat såsom ett oemotsägligt bevis, vad herr Kilbom eller, rättare sagt, författaren till herr Kilboms motion har behagat anföra om processkommissionens

Anslag för
processkom-
missionen.
(Forts.)

verksamhet. Förhållandet är emellertid det rakt motsatta mot det i motionen uppgivna.

Det måste visserligen erkännas, att processkommissionens verksamhet under en följd av år råkat bli förryckt på grund av åtskilliga sammanträffande omständigheter, icke minst den, att den utsedde ledaren av processkommissionens arbete blivit tagen i anspråk för andra uppdrag, vartill även kommit andra personombyten. Utskottet har dock varit i tillfälle att övertyga sig om, att sedan detta viktiga och högst betydelsefulla arbete kommit i händerna på processkommissionens nuvarande ordförande, arbetet är inriktat precis efter de direktiv, som riksdagen gav år 1911.

Herr Lindhagen och efter honom herr Winberg talade om, att det skulle föreligga utkast, som tagit form av lagtext. Ja, herr Lindhagen är ju själv en skolad jurist. Det skulle ha varit önskvärt, att herr Lindhagen med sitt stora intresse för denna viktiga fråga hade gjort sig det omaket att personligen vända sig till processkommissionens ordförande och bett att få se på dessa utkast. Då är jag övertygad om, att herr Lindhagen skulle ha givit oss fullkomligt rätt däri, att här föreligger ingen lagtext. Det har under processkommissionens tidigare verksamhet utarbetats ett förslag till viss lagtext, detta dock icke så utarbetat, att det kunnat föreläggas den lagstiftande församlingen. Men det arbete, som nu pågår, avser alldeles ej att skapa lagtext. Det är inriktat på att få just det efterlysta principbetänkandet, men det är ju tydligt, att om en allmän diskussion rörande grunderna för processreformen skall kunna på något sätt bli fruktbarande, det icke duger, att grunderna äro avfattade endast i allmänt svävande ordalag, utan det måste naturligtvis givas vissa bestämda hållpunkter för diskussionen. Det, som herr Lindhagen och herr Winberg envisas att i anslutning till författaren till den Kilbomska motionen vilja beteckna såsom lagtext, är ingenting annat än principuttalanden. Jag har liksom utskottet i dess helhet varit i tillfälle att taga kännedom om det föreliggande materialet, och det är ingenting annat än kortfattade, koncentrerade huvudpunkter, som äro avsedda att utgöra blott ett slags stomme och att tjäna till ledning vid bedömandet av de i det allmänna principbetänkandet uttalade grundsatserna — ingenting annat. Herrarna ha således farit fullständigt vilse med avseende på beskaffenheten av det arbete, som nu är i fråga.

Sedan har man här gjort erinringar mot den uppkomna tanken att söka lösa problemet delvis, så att man först upptog frågan om straffprocessen och därefter civilprocessen. Ja, men vad är det, som är ifrågasatt här? Departementschefen har velat, att denna fråga om *möjligheten* och *lämpligheten* av ett sådant särskiljande först skulle upptagas av processkommissionen till prövning. Det är således alls ej fråga här om att binda sig för varken det ena eller det andra, utan det är själva spörsmålet om möjligheten och lämpligheten av ett särskiljande, som processkommissionen skulle taga under omprövning, och om den finner ett särskiljande lämpligt och genomförbart, skall den framlägga grunder för detta. Det är ej alls fråga om att ställa riksdagen inför ett fait

accompli, utan när den tiden kommer, blir icke blott riksdagen utan även allmänheten i tillfälle att själv studera dessa grunder och bilda sig ett omdöme.

*Anslag för
processkommissionen.
(Forts.)*

Det har ju länge klagats över, och det vet varje människa, att det är just på straffprocessens område som de allra största olägenheterna med nuvarande processordning äro att finna. Det är därför frågan uppstått, om man icke skulle kunna få en speciell lösning av straffprocessen utan att behöva gå till hela frågans avgörande i ett sammanhang. Vi få icke glömma, att det är ett stort och omfattande reformföretag att göra om hela vår flera hundra år gamla processordning. Det kommer att taga en ganska avsevärd tid, och då är det väl rätt naturligt, att man frågar sig, om det kan finnas någon praktisk väg att redan på ett tidigare stadium avlägsna alla de beklagansvärda olägenheter, som i första hand åtfölja den nuvarande straffprocessen? Här är icke heller ifrågasatt annat än att processkommissionen skall taga upp detta spörsmål till prövning och även komma med förslag till grunder för dess lösning. Också det blir ju naturligtvis ett principbetänkande, men utskottet förutsätter, och det förefaller mig vara en naturlig sak, att även om processkommissionen nu finner, att ett ordnande av straffprocessen lämpligen kan ske, redan innan man går till en slutlig lösning av frågan om civilprocessen, så måste alltid frågan om domstolsorganisationen och grundlinjerna för civilprocessen vara klar. Det är detta utskottet sagt, och ingenting annat. Det lär väl också vara uppenbart, att processkommissionen icke kan ge sig in på frågan om, hur en reform av straffprocessen skall praktiskt kunna lösas, därest man icke klart kan bilda sig en mening om det instrument, som sedan skall komma till användning i den nya straffprocessen.

Då således, såsom jag nämnde, opponenterna mot det förslag, som här föreligger, synas hava fullständigt talat i fåvitsko om, hur saken för närvarande ligger, skall jag be, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Winberg**: Ja, herr talman, som kammaren hörde, meddelade ju den föregående talaren, att opponenterna talade fullständigt i fåvitsko. Ja, det är självklart, att han tyckte, att de gjorde det. Han skulle naturligtvis icke vara jurist, om han ej kunde bevisa, att hans motparter hade fullständigt orätt, och att det icke fanns ringaste reson i vad de säga. Emellertid får den ärade talaren ursäkta, att jag icke är så alldeles övertygad om, att det är han, som i detta ögonblick har rätt, ty jurister skall man alltid misstro; det har jag lärt mig av gammal erfarenhet.

Sedan meddelade han, att det, som kommissionen hade åstadkommit, var endast några kortfattade, koncentrerade huvudpunkter. Ja, men då skulle jag vilja fråga: Har det varit nödvändigt att använda 12 år för att få ned dessa kortfattade, koncentrerade punkter? Då måste man nog ha använt en hel del av denna tid för att på lämpligt sätt preparera vissa element inom kommissionen, som kanske från början varit litet oppositionella.

Anslag för
processkom-
missionen.
(Forts.)

Så varnade han mot att tro alltför mycket på herr Kilbom eller den juridiske rådgivare, denne haft i fråga om motionen. Ja, jag behöver väl icke efter min förut avgivna deklARATION erinra den föregående talar-
ren om, att jag nu icke tror så obetingat vare sig på herr Kilbom och hans juridiska rådgivare eller på herr Jacob Larsson och hans rådgivare; det har jag tydligt meddelat. Det är ej första gången, som man här får höra en deklARATION, att allt är fullständigt juste, och att man bara har att med förtroende avvakta resultatet, vilket nog kommer att bli bra. Jag har hört sådana deklARATIONER förr, men det har inte hindrat, att när saken förelegat såsom ett faktum, ha vi i alla fall blivit dragna vid näsan ganska grundligt. Herr Jacob Larsson får ursäkta mig, om jag icke sätter större tro till honom som profet än till övriga profeter, som tidigare lurat oss.

Jag vidhåller min ståndpunkt, men ber att få ändra mig i så måtto, att jag yrkar bifall till herr Kilboms motion.

Herr **Lindhagen**: Jag skall ej med herr Larsson diskutera den frågan, vilken som är mera vislig eller mera handlar i fåvitsko, han eller jag, utan jag vill yttra mig om själva saken. Jag har förut vid varje tillfälle uttalat mig i samma riktning som nu, och att jag icke i år väckt motion i ämnet, beror på, att jag varit överhopad med göromål och ej hunnit med alla saker, som jag hade velat framföra till riksdagen. Därför gör jag det nu i stället muntligen.

Om vi gå till utskottets betänkande och se på sidan fyra första stycket, så säger utskottet, att en klyvning av detta ämne nog har sina betänkligheter, men utskottet lutar i alla fall åt den saken och finner antagligt, att om straffprocessen företoges särskilt, man därmed kunde vinna vissa fördelar. I nästa stycke faller utskottet åter ifrån sitt senaste uttalande och säger, att det är så svårt att avgöra saken, så att utskottet »för sin del icke kan taga ställning till frågan» o. s. v., fastän det nyss till hälften tagit ställning. När man sedan kommer till tredje stycket, heter det: »Ehuru utskottet såunda icke för närvarande kan uttala sig rörande den lämpligaste formen för omgestaltningens genomförande, synes det dock utskottet önskvärt, att ett fullständigt förslag till reform av straffprocessen snarast måtte komma till stånd», och vidare: »Inom straffprocessen framträda tydligast den nuvarande ordningens brister.» Således, återigen: utskottet vill icke här taga någon ställning, och genast därpå antyder det, att en utbrytning av straffprocessen nog skulle vara ganska bra. Fram och tillbaka. Sedan heter det: »Lika med departementschefen finner jämväl utskottet det lämpligt, att innan arbetet med förfarandet i tvistemål upptages till fortsatt behandling, kommissionens principbetänkande rörande domstolsorganisationen och straffprocessen framlägges.» Således ett tillrådande åt kommissionen att icke fortsätta sitt principarbete på den civila processen, i alla händelser åtminstone icke i samma omfattning som i fråga om straffprocessen. Den förra skall man lägga till handlingarna för att i stället uteslutande ägna sig åt domstolsorganisationen och straffprocessen, tydligen då för att, så-

som utskottet säger sig önska, ett fullständigt förslag till omläggning av straffprocessen snarast måtte komma till stånd. Det kan väl ett barn förstå, även om det icke är så visligt som herr Jacob Larsson, att detta är en förberedelse till den klyvning, till vilken utskottet, med hänsyn till utskottets tidigare uttalanden i vissa stycken ställer sig tveksam, men i andra stycken efter kommissionens undervisning förordar.

*Anslag för
processkom-
missionen.
(Forts.)*

Jag vet ej vad det då blir för överblick över hela ämnet, när man uppmanar processkommissionen, eller rättare sagt anammar dess direktiv, att lägga åsido arbetet på civilprocessen och först komma fram med ett principuttalande i straffprocessen, och om detta icke betyder en klyvning och ett frångående in amplissima forma av den tanke, som låg till grund för riksdagens ursprungliga skrivelse. Herr Jacob Larsson tror, att han är så vislig, men jag tror att han har låtit lirka med sig. Detta anses ju ock vara visligt i riksdagen, och det kallas således icke att handla i fåvitsko. Men åtminstone skall det ena stycket i betänkandet veta vad det andra säger, det tycker jag ändå är en minimal fordran.

Jag skall be att i detta sammanhang få yttra några ord om en annan sak, som, enligt vad jag förvissat mig om just av processkommissionens ordförande, väsentligen kommer att negligeras av processkommissionen vid en formering av domstolsorganisationen, nämligen det viktigaste av allt, utbildningen av domarnas egna personligheter. Tro herrarna, att när detta juristverk kommer med sin sannolikt väldiga apparat och sina stora kostnader, ni få rättvisare domare och utslag i landet? Vi skola hoppas, att det åtminstone kan avkasta en snabbare rättsskipning, men tro ni, att avgörandena bli visligare? Det tror jag visst icke, ty det beror — utom på lagarnas mänsklighet — framför allt på domarnas karaktärsegenskaper. Lagarnas mänsklighet kan kommissionen icke disponera över, men när det gäller domarnas karaktärsegenskaper bör mycket kunna göras. Att utbilda dem redan vid universiteten icke allenast till kännedom om en viss gällande rätt utan även till någon uppfattning om rättvisa — därmed kommer emellertid, enligt vad som förklarats för mig, processkommissionen icke att taga någon befattning. Således det kardinala i allt mänskligt, allt samhällsliv lämnas åsido, och i stället få vi ett kanske glänsande turnerande med formerna, som kommer över oss såsom en konstrik krokan, något som ser ut som en bakelse, på vilken vi smaka utan att egentligen få någon ny andlig näring. På detta grundliga förbiseende kommer, såsom är att befara, även denna lagstiftning att göra sitt ödesbestämda skeppsbrott uti tidernas längd.

Herr Ekman, Carl Gustaf: När beslutet om inrättandet av processkommissionen fattades, uttalades i sammanhang därmed som allmänt direktiv för processkommissionens verksamhet, att den skulle framlägga ett betänkande som skulle »lämna en allsidig belysning av de särskilda processuella frågor, vilka måste upptagas till övervägande, ävensom att anvisa den eller de möjliga utvägarna för dessa frågor lösande under de i vårt land givna förhållandena». Sedermera har ju den frågan ofta i riksdagen vid beviljandet av anslag till processkom-

Anslag för
processkom-
missionen.
(Forts.)

missionen varit under debatt, huruvida någon avvikelse och i vissa fall något uppgivande av de ursprungliga direktiven skulle ske. Det har uttalats önskemål i sistnämnda avseende, men riksdagen har vid varje tillfälle kvarstannat på den ursprungliga ståndpunkten och hävdad den meningen, att ett dylikt betänkande skulle framläggas och skulle framläggas så, att med utgångspunkt härifrån en allmän diskussion, d. v. s. ett tillfälle för allmänheten att bilda sig en uppfattning om hela denna nya processrevisions innebörd, kunde vidtaga, innan man skulle ge sig in på närmare detaljarbete beträffande de olika lagbyggnaderna.

Nu ha vi i utskottet verkligen föreställt oss, att det förslag, som föreligger från utskottet, innebär, att man realiserar riksdagens grundtanke. Och den omständigheten, att den form, vari detta betänkande skulle komma att framläggas, skulle bestå i sammanfattande slutsatser, byggda på föregående motiveringar, ha vi icke kunnat finna vara ett uppgivande av den ursprungliga planen. Det är nog så, som herr Jacob Larsson sagt, att om man bara skulle ha rört sig i detta fall med allmänna och i många avseenden vaga uttalanden, utan att dessa motiveringar anknutit sig till sammanfattande anvisningar, skulle man nog haft svårt att i många avseenden bedöma, vad den nya processordningen innebure. Det är därför, så vitt jag förstår, alldeles oriktigt, när man fortfarande från herrar Lindhagens och Winbergs sida menar, att här skulle komma att föreligga utarbetade lagförslag av den beskaffenhet, att de skulle föregripa den allmänna diskussionen, och att det, som nu förebådas, skulle innebära ett så långt framskridet arbete, att — för det fall att eventuellt de framlagda förslagen kunde komma att bli underkända av allmänheten — en återgång skulle vara omöjlig. Jag har här i min hand första avdelningens första kapitel av det tilltänkta betänkandet. Det rör domstolsorganisationen. Det har 17 sidor motivering och 31 rader sammanfattning, d. v. s. s. k. paragraftext. Det är uppenbart, att det senare ej kan vara vad man i allmänhet kallar lagtext, då det endast gäller sammanförda slutsatser beträffande hur man ansett, att saken praktiskt skulle läggas. Jag menar således, att det, som kommer att föreläggas från processkommissionen, blir vad man tidigare på detta område från riksdagens sida begärt.

Frågan har nu uppstått, huruvida det framlagda betänkandet skulle omfatta endast domstolsorganisationen och straffprocessen, men icke civilprocessen. I det avseendet uttalar utskottet den bestämda meningen, att om man framlägger ett förslag till domstolsorganisation, nödvändiggör detta ett framläggande jämväl av huvudprinciperna för civilprocessen. I det fallet kommer ju också, om man följer den anvisning, som här givits, den nuvarande processkommissionens allmänna principanvisningar att belysas av ett tidigare, inom processkommissionen redan utarbetat förslag till civilprocessen. Det kommer sålunda att jämväl på den punkten föreligga, till ledning för den allmänna diskussionen, både programanvisningar och ett närmare utarbetat detaljförslag.

Beträffande, huruvida man nu borde gripa sig an med detaljarbetet i vad det avser straffprocessen, har utskottet icke givit något direk-

tiv eller därom gjort något bestämt uttalande. Först är det ju nödvändigt, att man får fram de allmänna programanvisningarna och får i gång den allmänna diskussionen om huvudprinciperna, vilket riksdagen med sina tidigare beslut hela tiden velat förbehålla sig. Jag trodde verkligen också, att när ett sådant tillfälle nu faktiskt beretts, och ett sådant allmänt dryftande av huvudprinciperna av utredningen skulle kunna komma till stånd, man från herr Lindhagens sida skulle vara rätt så belåten med det förslag, som föreligger. Det innebär ju för övrigt i det nu diskuterade avseendet icke ett mindre utan ett längre tillmötesgående än vad den kungliga propositionen härutinnan förutsatte.

*Anslag för
processkom-
missionen.
(Forts.)*

Sedermere har man här gjort vissa detaljmärkningar, och jag skall ej gå in på så många av dem. Herr Winberg yttrade, att när det gäller att här i landet omdana något, gör man så, att man tillsätter en kommission, och den diskuterar länge och mycket, innan det blir något resultat. Ja, det är riktigt, det är vårt arbetssätt. Jag förstår, att ur hans synpunkt det skulle taga sig trevligare ut att utfärda ett dekret. Men det är nu en gång så, att vi icke på det sättet genomföra reformer i detta land.

Herr Winberg sade också, att man icke skall i allt tro på juristerna. Ja, om man tillämpat det förfaringsättet, när denna motion blev underskriven och framlämnad, hade aldrig motionen, så vitt jag förstår, kommit till stånd.

Jag vill sålunda tro, att ett beslut i överensstämmelse med utskottets hemställan realiserar riksdagens tidigare tanke, giver oss skyndsammast möjligt de allmänna riktlinjerna för denna processreform, varpå arbetet — det erkänner jag — tyvärr mycket länge pågått, och lämnar allmänheten tillfälle att på ett mera förberedande stadium taga del av förslaget och på grundval av detta göra de uttalanden, som i en dylik allmän diskussion kunna befinnas skäligen och lämpliga.

Det är ur denna synpunkt jag anhåller, herr talman, om godkännande av utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Endast en korrigerig av vad den siste ärade talaren här meddelade om betänkandet angående domstolsorganisationen. Jag har det inte framför mig, men det innehåller ju 17 rader motivering och 31 rader text? Är det inte så? Jaså, det är 17 sidor motivering och 31 rader text. Och det lär endast vara första kapitlet, herr Ekman!

För övrigt har den siste talarens anförande, så vitt jag förstår, ej på minsta sätt vederlagt, att utskottets förslag innebär ett godkännande på förhand av tudelningen av frågan, och att icke också lägga civilprocessen på bordet, så att man icke får en generaldebatt om det hela, såsom varit utlovat, utan skall debattera frågan om straffprocessen för sig, och den andra frågan kommer sedan.

Gärna en uppfordran till riksdagen att frånträda sin tidigare ståndpunkt, men icke detta dubbelspel med riksdagen.

Anslag för
processkom-
missionen.
(Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med där-
under förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad
utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till
den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen,
som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskot-
tets utlåtande nr 49, angående vissa pensioner och understöd m. m.
från allmänna indragningsstaten.

Punkterna 1—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Om pension
åt vaktmä-
staren Hilda
Ulrika Falk-
man.

Punkten 8.

Under punkt 8:o i proposition nr 97 hade Kungl. Maj:t föresla-
git riksdagen medgiva, att vaktmästaren vid folkskoleseminariet i Kal-
mar *Hilda Ulrika Falkman* finge från och med månaden näst efter den,
under vilken avsked från hennes innehavande vaktmästarebefattning
blivit henne beviljat, under sin återstående livstid från allmänna in-
dragningsstaten uppbära en årlig pension av 400 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker
hemställt, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning icke måtte
av riksdagen bifallas.

Herr **Olsson, Olof**: Herr talman! Den punkt, som nu
föreligger, röjer en rätt bedrövlig historia. Man hemställer om avslag
på Kungl. Maj:ts framställning, och detta på grund därav att de upp-
gifter, som ligga till grund för densamma, visat sig vara oriktiga. Dessa
oriktiga uppgifter ha fullkomligt oantastade vandrat igenom såväl dom-
kapitlet i Växjö som skolöverstyrelsen och ecklesiastikdepartementet.
När man nu söker en syndabock för detta missöde, visar utskottets
pekfinger direkt på seminariets rektor. Jag tror emellertid, att det
bland papperen finnes ett, som hade bort kunna giva samtliga här in-
tresserade en viss anmaning att pröva allting bättre, och denna pröv-
ningsskyldighet hade tillkommit såväl skolöverstyrelsen och ecklesia-
stikdepartementet som också chefen för detta departement. Jag menar
därför, att det är riktigtast att placera ansvaret utöver hela linjen. Jag
beklagar, att det har varit, som det varit, och jag beklagar också, att
genom det beslut, som nu följer, Hilda Ulrika Falkman går en betyd-
ligt otryggare ålderdom till mötes.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i föreva-
rande punkt hemställt.

Punkten 9.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr talmannen uppstod nu och avlägsnade sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr förste vice talmannen.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om årligt understöd åt städerskan i riksdagshuset Augusta Sofia Nilsson; nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i den vid lagen den 4 juni 1920 angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk fogade åldersförteckning; samt nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under elfte huvudtiteln gjorda framställning rörande anslag till förvaltningsbidrag till civilstatens änke- och pupillkassa.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa beslut, som fattats å den internationella arbetsorganisationens konferens i Genève år 1921;

nr 42, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande uppbörd av landstingsområdenas bidrag till skjutsentreprenaderna; samt

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 166, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådanaegendomar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av hushållningssällskapen m. m. ävensom åtta i ärendet väckta motioner.

I den till riksdagen den 8 januari 1923 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t i punkt 78 under nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att såsom tillfälligt anslag till hushållningssällskapen för kalenderåret 1923, att utgå enligt av departementschefen i statsrådsprotokollet tillstyrka grunder, anvisa för budgetåret 1923—1924 ett extra anslag av 249,000 kronor.

Vidare hade Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 16 februari 1923 avlåten proposition, nr 107, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen

dels antaga statsrådsprotokollet bifogat förslag till förordning angående visst villkor för statsbidrag åt hushållningssällskap och därvid yttra sig över samma protokoll bifogat förslag till kungörelse med allmänna grunder för hushållningssällskaps organisation,

dels medgiva, att från och med 1925 finge av nionde huvudtitelns ordinarie förslagsanslag till rese- och traktamentspenningar i fråga om sådant extra sammanträde med hushållningssällskap, varom Kungl. Maj: t förordnat, till envar därvid närvarande röstberättigad utgå dagtraktamente för en sammanträdesdag jämte ersättning för resekostnader till och från sammanträdet, allt enligt samma grunder, som gällde för landstingsmän vid landstingssammanträde,

dels ock antaga berörda protokoll bifogat förslag till förordning angående fördelning av allmänt anslag till hushållningssällskapen såsom ersättning för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade motioner, nämligen:

1) nr 38 i första kammaren av herr *Gustafsson, Karl*, m. fl. och nr 78 i andra kammaren av herr *Jönsson* i Fridhill m. fl., lika lydande;

2) nr 180 i första kammaren av herrar *Nilsson, Nils Anton*, och *Jönsson*;

3) nr 248 i andra kammaren av herr *Osberg* m. fl.;

4) nr 178 i första kammaren av herrar *Bodin* och *Andersson, Erik*, och nr 247 i andra kammaren av herr *Karlström* i Lummelunda m. fl., lika lydande;

5) nr 186 i första kammaren av herr *von Sneidern*; samt

6) nr 187 i första kammaren av herr *Lindhagen*.

I herr *Lindhagens* berörda motion hade hemställts, att riksdagen med anledning av propositionen 107 angående omorganisation av hushållningssällskapen måtte:

A, i sammanhang med handläggningen av propositionen, uttala sig för, att hushållningssällskapen borde skiljas från sin ledande befattning med den sociala jordfrågan i all synnerhet i dennas fortsättning, eller, om riksdagen ej vore beredd att redan nu träffa något avgörande härom, förklara frågan om hushållningssällskapens omorganisation böra behandlas i sammanhang med övriga på regeringens bord vilande sociala jordspörsmål och följaktligen icke lämpligen kunna vid denna riksdag föranleda någon åtgärd;

B, under förutsättning åter att propositionen vid denna riksdag upptoges till realbehandling, besluta vissa i motionen angivna tillägg i förslaget till allmänna grunder för hushållningssällskaps organisation.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet i anslutning till vad däri anförts hemställt,

1) att riksdagen måtte med avslag å motionerna I:186 och 187

dels antaga vid utlåtandet såsom Bilaga A fogat förslag till förordning angående visst villkor för statsbidrag åt hushållningssällskap och därvid såsom yttrande över likaledes vid utlåtandet såsom Bilaga B fogat förslag till kungörelse med allmänna grunder för hushållningssällskaps organisation hänvisa till de i utlåtandet gjorda uttalandena rörande sistnämnda förslag;

dels medgiva, att från och med 1925 finge av nionde huvudtitelns ordinarie förslagsanslag till rese- och traktamentspenningar i fråga om sådant extra sammanträde med hushållningssällskap, varom Kungl. Maj:t förordnat, till envar därvid närvarande röstberättigad utgå dagtraktamente för en sammanträdesdag jämte ersättning för resekostnader till och från sammanträdet, allt enligt samma grunder, som gällde för landstingsmän vid landstingssammanträde;

dels ock antaga vid utlåtandet såsom Bilaga C fogat förslag till förordning angående fördelning av allmänt anslag till hushållningssällskapen såsom ersättning för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel;

2) att riksdagen måtte såsom tillfälligt anslag till hushållningssällskapen för kalenderåret 1923, att utgå enligt av utskottet angivna grunder, anvisa för budgetåret 1923—1924 ett extra anslag av 433,000 kronor;

3) att motionerna I:38, 178 och 180 samt II:78, 247 och 248 måtte anses besvarade genom vad utskottet förut anfört.

I avseende på sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Hellström**: Jag ber att få hemställa, att i avseende å föredragningen av förevarande utskottsutlåtande måtte så förfaras, att detsamma må företagas till avgörande punktvis, först förordningsförslaget (bil. A.) i sin helhet och därefter det i punkten 1, behandlade kungörelseförslaget (bil. B.) på det sätt, att först föredragas var för sig, där så anses lämpligt momentvis, paragraferna 2, 5, 6, 8, 9, 11, 12, 17, 19 och 22, därefter i ett sammanhang paragraferna 27 och 30 samt slutligen återstoden, där så erfordras, paragrafvis, med promulgationsstadgande, ingress och rubrik sist; att sedan förordnings- och kungörelseförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställan i punkten 1 föredrages styckevis; att vid behandlingen av den del av utlåtandet, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt att författningstext icke må behöva uppläsa i vidare mån, än då sådant av någon av kammarens ledamöter begäres.

Vad herr Hellström sålunda hemställt bifölls.

Punkten 1.

Det i Bilaga A intagna förslaget till förordning angående visst villkor för statsbidrag åt hushållningssällskap.

Detta förslag lydde sålunda:

Härigenom förordnas, att hushållningssällskap, som från och med den 1 januari 1925 vill komma i åtnjutande av statsbidrag för sin verksamhet, skall äga stadgar, som fastställts av Kungl. Maj:t.

För att erhålla dylik fastställelse, skola stadgarna vara avfattade i huvudsaklig överensstämmelse med av Kungl. Maj:t fastställda allmänna grunder för hushållningssällskaps organisation.

Förordningsförslag ang. visst villkor för statsbidrag åt hushållningssällskap.

*Förordnings-
förslag ang.
visst villkor
för statsbi-
drag åt hus-
hållnings-
sällskap.
(Forts.)*

På Kungl. Maj:t må dock ankomma att, där särskilda skäl därtill föranleda, medgiva hushållningssällskap att, utan hinder av vad sålunda stadgats, för kalenderåret 1925 komma i åtnjutande av statsbidrag.

Herr **Lindhagen**: Den fråga, som nu föreligger till riksdagens prövning, är ur min synpunkt särdeles viktig, därför att den också är vad man kallar en jordfråga. Ledningen av egnahemsrörelsen, vilken är en form för den sociala jordfrågans behandling, som för närvarande är gällande och stadgad, är nämligen anförtrodd åt hushållningssällskapen.

Går man till den kungl. propositionen, icke till den kungl. propositionen i år utan till den kungl. propositionen i fjol, som var något vidlyftigare, så finner man där, att anledningen till propositionens tillkomst var, såsom det förklaras, behovet av hushållningssällskapens demokratisering. Varför de behövde demokratiseras utvecklas i motiveringen på ungefär det sättet, att hushållningssällskapen allt mer kommit att intaga en officiell ställning såsom utförande ett flertal dem av staten anförtrodda funktioner i skilda hänseenden. Det framhålles vidare, att hushållningssällskapen förmedla egnahemslånerörelsen och vad därmed sammanhänger. Det säges också, att det är statens intresse att tillse, att organen för denna verksamhet vore så organiserade, att medlen bleve på rätt sätt använda och att över huvud taget hushållningssällskapens verksamhet bedreves på sådant sätt och med sådan kraft, som avsetts, och att skilda landsdelars, näringsgrenars och samhällsklassers behov bleve uppmärksammade och i behörig mån tillgodosedda, såvida de kunde anses utgöra föremål för sällskapens verksamhet. Så vore åtminstone, säger statsrådet, flerstädes icke nu förhållandet.

Enligt motiveringen i den kungl. propositionen i fjol borde sålunda hushållningssällskapen organiseras så, att tillräcklig säkerhet funnes för, att skilda samhällsklassers behov verkligen bleve i behörig mån tillgodosedda, vilket flerstädes icke för närvarande skedde.

Det är också bekant, att hushållningssällskapen tillkommit för att vårda den tekniska jordbruksdriften, och i det hänseendet ha de utan tvivel, föreställer jag mig, nedlagt ett, såvitt i mänsklig förmåga står, förtjänstfullt arbete, liksom också enskilda medlemmar av hushållningssällskapen visat mycket stort nit. Men om man ser på den förteckning, som finnes i min motion å sidorna 6 och 7 rörande hushållningssällskapens förvaltningsutskotts sammansättning år 1922, egnahemsnämndernas sammansättning år 1921, ordförandena och vice ordförandena i hushållningssällskapen och deras förvaltningsutskott år 1922, sekreterarna år 1922 samt lantbruksriksdagen år 1922, så finner man ju, att det icke är någon tillfyllestgörande social representation, som för närvarande för ordet i hushållningssällskapen. När det gäller egnahemsfrågan, sådan som den nu är organiserad, så går det väl för sig i alla fall, föreställer jag mig, när det bara gäller att köpa och utdela lån, men när man kommer till den verkligt sociala jordfrågan, sådan den uppdrogs åt först norrlandskommittén, sedan jordundersökningen och nu slutligen åt jord-

kommissionen, så ställer sig frågan om hushållningssällskapens kompetens i fortsättningen helt annorlunda.

Nu är det ganska anmärkningsvärt i alla fall, att, när man nu framlägger en allmän kungörelse, som skall godkännas av hushållningssällskapen för erhållande av statsunderstöd, så innehåller § 1 i denna kungörelse, vilken paragraf skall definiera hushållningssällskapens uppgifter, endast hushållningssällskapens gamla tekniska uppgifter. Någon skillnad jämfört med tidigare uppgifter finnes knappast. Man har lagt till hemslöjden såsom särskild näring och ej blott såsom en binäring. Men det är fortfarande jordbrukets *tekniska* uppgifter, som äro huvudsaken. De nya uppgifter, som just skulle föranleda hushållningssällskapens demokratisering och om vilka statsrådet yttrar, att de avse att tillgodose skilda samhällsklassers behov, som förut icke kunnat bli tillfredsställda — dessa nya uppgifter, hela egnahemsrörelsen, vilken icke är att betrakta som en teknisk jordfråga, saknas fullständigt i 1 § av hushållningssällskapens blivande instruktion.

Vid sådant förhållande skulle jag egentligen för min del ha yrkat ett tillägg till § 1, så att även dessa uppgifter komme att intagas. Men jag står på den ståndpunkten, att hushållningssällskapens intresse och kompetens för tekniska jordbruksfrågor i framtiden icke få sammanblandas med deras minst sagt omtvistliga kompetens att handlägga den sociala jordfrågan, varför de icke heller ur arbetskraftssynpunkt räcka till, utan därtill behöves en särskild organisation, som redan är påbörjad inom den norrländska jordbrukskommissionen och som föreslagits få även motsvarande tillämpning i länen. Jag vill icke, att hushållningssällskapen skola få den uppgiften också, och därför har jag icke föreslagit, att den skall införas i § 1 såsom en dem tillkommande uppgift.

Men däremot föranleder denna synpunkt nu ett ställningstagande, nämligen på så sätt, att den sociala jordfrågan, som nu i hela dess vidd står på programmet, och under de närmaste åren, såsom jag hoppas, åtminstone under de närmaste åren, på ett eller annat sätt måste lösas, sammanhänger även med organisationsfrågan, och med den sociala jordfrågans organisation sammanhänger intimt frågan om hushållningssällskapens organisation. Varför då? Jo, om hushållningssällskapen befrias från den sociala jordfrågan, med undantag av att åt dem möjligtvis tillerkännes valrätt till jordkommissionerna eller dylikt, så behöver man icke gå in på dessa betänkligheter. Skulle däremot resultatet bli, att man bibehölle dem vid den sociala jordfrågans behandling även i dess nya skede, kräver ju detta förslag, så vitt jag förstår, en hel del ändringar. Saken är för tidigt väckt. Frågan måste komma upp i samband med den sociala jordfrågan, och därför har jag tillåtit mig för min del att i första rummet yrka, att riksdagen måtte uttala sig för, att hushållningssällskapen böra skiljas från sin ledande befattning med den sociala jordfrågan, i all synnerhet i dennas fortsättning, eller, om riksdagen ej är beredd att redan nu träffa något avgörande härom, förklara frågan om hushållningssällskapens omorganisation böra behandlas i sammanhang

Förordningsförslag ang. visst villkor för statsbidrag åt hushållningssällskap.
(Forts.)

Förordnings-
förslag ang.
visst villkor
för statsbi-
drag åt hus-
hållnings-
sällskap.
(Forts.)

med övriga på regeringens bord vilande sociala jordspörsmål och följaktligen icke lämpligen kunna vid denna riksdag föranleda någon åtgärd.

Då det kanske icke kan vara rimligt att begära, att riksdagen nu skall fatta position till frågan, om och i vad mån hushållningssällskapen böra bibehållas vid omtanken om den sociala jordfrågan även i fortsättningen, gör jag för min del icke något annat yrkande än att med prövningen av frågan bör anstå, tills den kan prövas i sammanhang med den andra stora frågan, och därför skall jag, herr talman, be att få yrka avslag å förordningen, beträffande vilken riksdagen nu äger fatta beslut.

Nu har jordbruksutskottet sagt bara det, att utskottet icke funnit »skäl att biträda herr Lindhagens yrkande, att riksdagen i detta sammanhang skulle uttala sig för att hushållningssällskapen borde skiljas från sin ledande befattning med den sociala jordfrågan, i all synnerhet i dennas fortsättning». Där ha vi åtminstone ett motiv från utskottets sida. Utskottet finner icke skäl att i *detta* sammanhang göra ett sådant uttalande. Därmed antydes således, att frågan kan komma upp i annat sammanhang, och då får jag nöja mig med detta. Jag skall icke glömma detta jordbruksutskottets enhälliga löfte, att frågan icke härmed är avgjord.

Sedan fortsätter utskottet, att utskottet finner icke heller skäl att biträda yrkandet, att riksdagen skulle förklara frågan om hushållningssällskapens omorganisation böra behandlas i sammanhang med övriga vilande sociala jordspörsmål.

Icke skäl! Motionären har ju anfört sina skäl, och dem borde väl utskottet ha givit sig in på något. I allmänhet förefaller det mig, som om jordbruksutskottet, kanske mest av riksdagens alla utskott, motiverar sina utlåtanden väl knapphändigt. Det heter bara: non possumus, vi kunna det icke, sic volo, sic jubeo, det bjuder och befaller jag, men utskottet giver sig sällan in på verkliga skäl, som kunna diskuteras, och isynnerhet i detta betänkande gör utskottet det högst obetydligt. Jag vet därför icke, vilka bevekelsegrunder, som ligga under utskottets lakoniska yttrande, att utskottet »icke finner skäl». Jag tycker, att de skäl jag anfört äro tänkvärda eller åtminstone diskutabla, och ingenting är eljest vanligare i riksdagen än att man söker avvisa frågor, därför att de ha annat sammanhang; riksdagens ledamöter äro således ingalunda ovana vid sådana synpunkter. Varför utskottet icke funnit skäl att beakta eller ens diskutera dessa synpunkter, har utskottet icke omtalat för riksdagens ledamöter. Kanske beror det på, att skälen äro så pass goda, att man icke kunnat bemöta dem.

Nu är också detta utskottsutlåtande enhälligt på denna punkt. I några följande punkter tycker jag att enhälligheten är särskilt uppseendeväckande, men det är kanske icke så mycket att förvåna sig över. Det är i alla fall ett enhälligt utskottsutlåtande, och även socialdemokraterna hava varit med om att på alla punkter avstyrka mina framställningar. Därmed är också hela arbetarklassens delaktighet i hushållningssällskapen, som jag velat hävda, avförd från dagordningen.

Detta beror kanske på, icke vet jag, att förslaget ursprungligen framlagts av en socialdemokratisk minister och vi äro ju vana vid inom alla partier, att man måste hålla sina högste om ryggen. På Cæsars hustru får ingen fläck vila. Det är nog med herr Hellström, som nu skall föra utskottets talan och som varit med bland de sakkunnige, som framlagt detta förslag, som det är med alla andra. Han resonerar nog som så: »Vad jag haver skrivit, det haver jag skrivit», och han har nog svårt att gå ifrån detsamma. Vi lära alltså icke komma överens, herr Hellström och jag, i fortsättningen heller. Detta är icke något klander mot den minister, som framlagt förslaget, ty man kan ju icke vara inne i allt, utan departementschefen måste ju i vissa detaljer lita på sina underordnade tjänstemän i stor utsträckning. Men jag menar bara det, att om någon på rimliga grunder erinrar, att ett förbiseende gjorts, så borde saken åtminstone varit förtjänt att diskuteras, och man borde icke ha avfärdat den på ett så summariskt sätt.

På av mig nu anförda grunder ber jag således, herr talman, att få yrka avslag på § 1.

Herr **Bodin**: Herr talman! De ändrade grunder för fördelningen av anslaget till hushållningssällskapen, som regeringen föreslagit och utskottet tillstyrkt, innebära för de två minsta sällskapen, Gottlands läns och Kalmar läns norra, en reduktion av nu utgående anslag, som för det förstnämnda sällskapet är synnerligen avsevärd. Under år 1922 har detta sällskap åtnjutit ett anslag av 47,500 kronor. Efter omorganisationen skulle emellertid bidraget inskränkas till 36,393 kronor.

Jag har i en motion påvisat, att denna sänkning av anslaget till Gottlands läns hushållningssällskap skulle få synnerligen ödesdigra verkningar, om den kommer till stånd. Med den höga landstingsskatt, som nu utgår i länet, är den möjligheten utesluten att med landstingsmedel täcka den uppkomna skillnaden i anslag, särskilt som landstinget under de närmaste åren har att komma ut med betydande summor för epidemivård, hospitalsanläggning och folkhögskola. Minskningen av anslaget skulle därför ej kunna resultera på annat sätt än att hushållningssällskapet tvingas att inskränka sin verksamhet på ett sätt, som måste inverka menligt på jordbruket inom länet. Jag har ej kunnat finna, att några rättvisa skäl förefinnas för ett förfaringsätt, som skulle medföra sådana resultat. Genom de nya fördelningsgrunderna för anslaget, skulle vissa hushållningssällskap med stora tillgångar och redan nu höga anslag komma i åtnjutande av ytterligare höjda bidrag, medan ett så svagt ekonomiskt situationerat sällskap som Gottlands skulle få vidkännas reduktion. Jag tror, att ingens rätt skulle trädas för nära, om den lilla utjämning företogs, som jag i min motion föreslår och varigenom 50,000 kronor skulle fastställas som minimigräns för anslagen.

Utskottet erkänner även, att det vore önskvärt, om ingen nedsättning av anslagen bleve följden av de nya fördelningsgrunderna.

Men utskottet sätter därvid sitt hopp till att även det extra anslaget efter omorganisationen kommer att bibehållas. Då utskottet emellertid

*Förordnings-
förslag ang.
visst villkor
för staisbi-
drag åt hus-
hållnings-
sällskap.
(Forts.)*

*Förordnings-
förslag ang.
visst villkor
för statsbi-
drag åt hus-
hållnings-
sällskap.
(Forts.)*

samtidigt ej kan underlåta att framhålla, att detta givetvis måste bli beroende av tillgängliga medel, anser jag, att utskottet bort inse, att dess förhoppning på det extra anslaget ej är tillräckligt trygg grund att bygga på för de hushållningssällskap, som ej kunna reda sig med de föreslagna nya anslagen. Jag tror, att dessa sällskaps arbete i hög grad skulle bli lidande på att åt dem ej redan vid omorganisationen tillförsäkras ett anslag, stort nog att bestrida de nödvändiga utgifterna för en fortsatt verksamhet i oinskränkt omfattning.

Jag vill, innan jag slutar, redan på förhand bemöta den invändningen, att saken skulle te sig annorlunda, därför att staten efter omorganisationen skall bekosta avlöningen åt sällskapets sekreterare. För Gottlandssällskapets vidkommande betyder detta 4,000 kronor och upp-säger sålunda ej alls minskningen i allmänt anslag.

Då av vad jag sagt sålunda torde framgå, att jag ej kan finna de nya fördelningsgrunderna rättvisa, i vad de beröra Gottlands läns hushållningssällskap, och jag ej heller anser utskottets avslagsyrkande grundat på avgörande skäl, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till min motion.

Greve **Wachtmeister**: I föl yrkade jag avslag på den då framlagda kungl. propositionen om hushållningssällskapens omorgani-sation. De i den kungl. propositionen i år framlagda förslagen ansluta sig till de motsvarande, nästflidet år framlagda med därutinnan vid riksdagsbehandlingen förordade jämkningar. Dessa jämkningar äro emellertid icke av den omfattning, att de omvänt mig. Jag för min del skulle egentligen önskat, att större frihet blivit inrymd åt våra hushållningssällskap, att med Kungl. Maj:ts medgivande välja den representationsform, som lämpar sig för deras medlemsantal och förhållandena i övrigt. Emellertid har det för mig blivit klart, att det icke skulle vara lämpligt för våra hushållningssällskaps ekonomi att längre motsätta sig och därför fogar jag mig.

Jag har endast velat säga dessa ord.

Herr **Hellström**: Herr talman! Den del av jordbruksutskottets förslag, som nu behandlas, avser närmast bilaga A., som innefattar förslag till förordning angående visst villkor för statsbidrag åt hushållningssällskap. På detta förslag har herr Lindhagen yrkat avslag, huvudsakligen med den motiveringen, att han anser, att frågan om hushållningssällskapens omorganisation så nära sammanhänger med frågan om den sociala jordlagstiftningen och det beslut, till vilket riksdagen kan komma med anledning av jordkommissionens förslag på detta område, att man nu icke bör upptaga frågan till behandling, utan att man bör dröja och avgöra dessa frågor i ett sammanhang. Inom jordbruksutskottet hade vi emellertid den uppfattningen, att den slutliga lösningen av frågan om den sociala jordlagstiftningen ligger så pass långt i framtiden, att vi icke med den som utgångspunkt kunde tillstyrka bifall till herr Lindhagens förslag. Jag tror, att kammarens ledamöter

i allmänhet ha samma uppfattning som jordbruksutskottet har i detta avseende. Det kan ju hända, att det finnes flera av kammarens ledamöter, som skulle vilja komma till samma slut som herr Lindhagen, men jag tvivlar på, att den motivering, som han här anfört, kan ligga till grund för deras uppfattning.

Härmed anser jag mig hava tillräckligt förklarat det, som herr Lindhagen opponerat sig emot, nämligen att utskottet förklarat sig icke finna skäl att tillstyrka bifall till herr Lindhagens förslag.

Jag ber att få hemställa om bifall till jordbruksutskottets förslag i den punkt, som nu närmast föreligger till behandling.

Herr Lindhagen: Det var en mycket intressant upplysning, som lämnades av den siste talaren, nämligen att skälet till utskottets enhälliga utlåtande på denna punkt är det, att utskottet anser, att den organisation av den sociala jordfrågan, som norrlandskommittén föreslog år 1904, fortfarande ligger så långt i framtiden, att det icke lönar sig att reflektera på den saken i detta sammanhang, och däruti ha alla, även de av utskottets ledamöter, som tillhöra vänsterpartierna, instämt. Kanske herr Hellström och några andra ledamöter av utskottet hysa denna mening, men jag kan aldrig tro, att det var detta, som låg bakom *alla* utskottsledamöternas ståndpunkt. Det var just icke sorg, som avtecknade sig på herr Hellströms panna, när han nämnde om den långt avlägsna framtiden, utan det var en lugn och stilla belåtenhet med detta, som han tycktes anse, ofrånkomliga faktum. Ja, världen går långsamt framåt, herr talman, och herrarna tyckas enhälligt vara ense om, att den organisation av den sociala jordfrågan, som påbörjades med norrlandskommitténs förslag, skall avvisas. Eller med andra ord, någon avlösning av arrendjordbruk och mycket annat kommer aldrig i fråga på mycket, mycket långa tider. Jag lyckönskar det svenska folket.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på godkännande av samt vidare på avslag å det under behandling varande förordningsförslaget; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Det i Bilaga B intagna förslaget till kungörelse med allmänna grunder för hushållningssällskaps organisation.

Kungörelseförslag ang. hushållningssällskapsorganisation.

Rörande detta förslag hade utskottet till en början yttrat:

»Vad angår ifrågavarande organisationsfråga, får utskottet redan här för egen del uttala sin anslutning till det av Kungl. Maj: t nu framlagda förslaget till kungörelse med allmänna grunder för hushållningssällskaps verksamhet, varvid utskottet emellertid vill förutskicka, att utskottet sedermera återkommer till denna frågas samband med hushållningssällskapens anslagsbehov.»

I anledning närmast av de i herr von Sneiderns och herr Lindhagens motioner framställda erinringar och förslag hade utskottet seder-

Kungörelse-
förslag ang.
hushållnings-
sällskaps or-
ganisation.

mera särskilt behandlat vissa därav berörda stadganden i kungörelse-
förslaget.

2 §.

(Forts.)

Denna paragraf lydde:

Envar kommunalt röstberättigad, vilken idkar i 1 § omförmäld
näring, äger, efter därom gjord, av ledamotsavgift åtföljd skriftlig
anmälan, inträda såsom ledamot i hushållningssällskap, inom vars om-
råde näringen idkas.

Hushållningssällskap äger därjämte genom val medelst enkel röst-
övertikt utse ledamöter i sällskapet.

I herr *Lindhagens* ovanberörda motion hade beträffande nu ifråga-
varande paragraf hemställts, att riksdagen måtte, med utsträckande av
inträdesrätten och upphävande av invalsrätten, besluta följande ändrade
lydelse av paragrafen:

Envar kommunalt röstberättigad äger, efter därom gjord, av leda-
motsavgift åtföljd skriftlig anmälan, inträda såsom ledamot i hushåll-
ningssällskap, inom vars område han är bosatt.

Herr **Lindhagen**: Andra paragrafen innehåller den största för-
ändringen. Hittills ha ledamöterna i hushållningssällskapen blivit kalla-
de, invalda, och det är detta, som skulle ändras nu. Jag ingår inte på
motiven och hur förhållandena utvecklats sig, ehuru man talat mycket
också om dessa saker.

Det har nu föreslagits att en var kommunalt röstberättigad, som
driver sådan näring, som i första paragrafen säges, d. v. s. lanthus-
hållning och därtill hörande binärningar ävensom fiske och hemslöjd, kan
få anmäla sig till inträde om anmälan åtföljes av ledamotsavgift. Dess-
utom har man dock bibehållit invalsrätten för att tillgodose behovet att
kunna välja personer, som ha intresse för saken, utan att idka näringar,
som omförmälas i första paragrafen. Det förra är ju en avsevärd för-
ändring, det måste villigt medgivas.

Nu är det emellertid så, att genom denna författning lantarbetarna
äro uteslutna. Den, som mot avlöning har anställning på ett gods, eller
den bondpojke eller torparpojke, som strävar hos föräldrarna i brist på
annan utkomst, kan ju inte sägas *idka* lantushållning såsom näring, det
är alldeles självfallet. Visserligen hörde jag i fjol — jag beklagar, att
inte statsrådet Hasselrot är här — att dåvarande statssekreteraren trodde,
att de nog skulle kunna gå in. Jag har hört mig för i jordbruksdeparte-
mentet även i år, och där säger man nu, att de nog inte omfattas av för-
slaget. Alltså, lantarbetarna ingå inte i det här förslaget. Den demo-
kratiska reformen omfattar inte denna del av arbetarklassen, ehuru
även lantarbetarna få anses ha en viss teknisk erfarenhet och intresse
för jordbruket och i all synnerhet därutinnan, att de önska som slut-
mål att få eget jordbruk och på den grunden böra ha det största in-
tresse åtminstone för hushållningssällskapens egnahemsverksamhet.

Industriarbetarna komma lika litet med. Där finns det ju en hel mängd, som också har intresse av att få återgå till jordbruket, eller åtminstone att få eget hem till bostad, och bland dem skulle förmodligen många vilja komma med och verka just för denna sak.

För att råda bot på detta, som jag tycker är ett missförhållande i förslaget, har jag tänkt, att det vore den enklaste lösningen att ordna denna förenings rekrytering på samma sätt som de flesta andra förenings rekrytering, nämligen så, att var och en får ingå, som vill göra det. Då komma alla intresserade med och dörren blir öppen för hela arbetarklassen. Det blir i alla fall icke någon tillströmning av obehöriga, som ej bry sig om saken, ty inträdet skall också medföra en avgift, och sådana betala ju människor högst ogärna, om de inte äro tvungna till det. Det blir i regel de, som äro särskilt intresserade, som vilja komma med, och de böra ju få tillträde till en verksamhet, som rör dem själva i så hög grad, då det gäller att skaffa nya jordbruk och nya bostäder åt svenska folket. Därför har jag föreslagit, att paragrafen i stället skulle få den lydelsen: »Envar, kommunalt röstberättigad äger, efter därom gjord, av ledamotsavgift åtföljd skriftlig anmälan, inträda såsom ledamot i hushållningssällskap, inom vars område han är bosatt.»

Nu vill jag emellertid inte göra något yrkande om detta, ehuru det enligt min uppfattning är det enda riktiga, utan får väl vara litet oppor- tun och försöka få fram det väsentligaste och det som man har den största svårigheten att anföra något skäl emot. Jag skall då inskränka mig till lantarbetarna, annars kanske man säger, att förslaget står i strid mot första paragrafen, enligt vilken hushållningssällskapen bara skola ha hand om den tekniska jordbruksvården. Deras uppgift är som sagt inte ens omnämnd, den är skjuten åt sidan. Jag föreslår således, att även lantarbetarna få komma med, ty de äro också intresserade speciellt av jordbruk och i viss mån tekniskt kunniga. De ha dessutom stort intresse av att verkligen kunna få en egen lantushållning, och beredandet av sådana lantbruk ingår, man får säga vad man vill, i hushållningssällskapetens nutida uppgifter som en ganska huvudsaklig uppgift. För övrigt, det heter ju, att arbetarklassens befrielse skall vara dess eget verk! Inte skall man väl då utesluta dem, som kunna verka för sin egen befrielse genom att de kunna skaffa sig jordbruk.

Jag skulle därför, herr talman, bara vilja föreslå följande ändrade lydelse: »Envar kommunalt röstberättigad, vilken idkar i § 1 omnämnd näring, ävensom kommunalt röstberättigad lantarbetare, äger, efter därom gjord, av ledamotsavgift åtföljd skriftlig ansökan» etc. Då få vi med lantarbetarna. Det blir också absolut klart, att lagtexten även omfattar torparna. Jag anser visserligen att torparna obestriddigt driva lantushållning som näring, men man kan aldrig vara säker på, hur författningen tolkas. Hushållningssällskapen anses nämligen vara de speciellt självvägandes organ i landet. Jag har särskilt i motiven ordat åtskilligt just om lantarbetarna, och utskottet borde då haft anledning att inlåta sig också på detta ämne.

*Kungörelse-
förslag ang.
hushållnings-
sällskaps or-
ganisation.*
(Forts.)

*Kungörelse-
förslag ang.
hushållnings-
sällskaps or-
ganisation.*
(Forts.)

Nu säger utskottet därom endast, att då utskottet emellertid »finner den av Kungl. Maj: t föreslagna begränsningen av rätt till inträde lämplig samt med beaktande att genom invalsrätten möjlighet föreligger att bereda även andra för hushållningssällskapens angelägenheter intresserade och kunniga personer ledamotskap», så har ändringsyrkandet inte kunnat förordas. Att lantarbetarna genom invalsrätten skulle komma att i stor utsträckning uppsökas, det är väl knappast utskottets mening, och så har saken aldrig praktiserats, utan det är nog helt enkelt så, att utskottet finner den av Kungl. Maj: t föreslagna begränsningen lämplig. Alltså, ett enhälligt utskott har funnit det olämpligt, att lantarbetarna beredas tillfälle att bli ledamöter av hushållningssällskapen. Detta äro även socialdemokraterna i utskottet med om, vilka dock vilja, att arbetarklassens befrielse skall vara dess eget verk, och som ju skola kämpa för arbetarklassens frihet.

Nu beror detta kanske på att riksdagens ledamöter icke kunna vara inne i alla förhållanden och författningar. Det är de lagkunniga, som behärska även dessa ämnen, och när det kommer till utskottet och alla vederbörande säga: »Det här ska ni ta; det är ett bra förslag», så böjer man sig.

Jag yrkar således, att lantarbetarna på sätt jag föreslagit skola få komma med, och i denna punkt kommer jag att begära votering.

Herr Hellström: Herr Lindhagen har vid behandlingen av såväl denna punkt som den föregående uttalat sitt missnöje med att utskottet varit enhälligt, och han anser, att en del av de uttalanden, som förekomma i utskottsförslaget, och särskilt de bestämmelser, som förekomma i den här nu föreliggande kungörelsen, äro sådana, att åtminstone de socialdemokratiska ledamöterna av utskottet borde haft svårt att vara med om dem. Med anledning härav vill jag fästa herr Lindhagens liksom även kammarens uppmärksamhet på att en fråga som denna naturligtvis framkommer till riksdagen såsom en kompromiss mellan olika åskådningar. Jag vill försäkra herr Lindhagen och kammaren i dess helhet, att denna § 2 i den avfattning, som nu föreligger, varit mycket svår att svälja för en del personer, som äro intresserade för en omläggning av hushållningssällskapen, att sålunda hushållningssällskapen icke skulle, liksom hittills, bli i tillfälle att få rekrytera sig själva genom inval, utan att vilken som helst kommunalt röstberättigad person, som bedriver någon av de i § 1 omnämnda näringarna, d. v. s. lanthushållning och därtill hörande binäringar ävensom fiske och hemslöjd, skulle ha rättighet att utan vidare, utan att hushållningssällskapets förutvarande ledamöter därom uttalade någon mening, helt enkelt anmäla sitt inträde i sällskapet. Jag tror därför, att den avfattning, som Kungl. Maj: t givit denna paragraf, är synnerligen lyckligt funnen. Den medger inträde åt alla, som utöva yrket på något som helst självständigt sätt, och utsträcker denna rätt till idkarna av alla binäringar, såsom små trädgårdsmästare, idkare av slöjd och fiske o. s. v.

Då vi hade att taga ställning till herr Lindhagens förslag, var detta

inte avfattat så som han nu framlagt det, utan han hade då avfattat det så, att han föreslog, att alla kommunalt röstberättigade, oavsett yrke, skulle vara berättigade att gå in i hushållningssällskapen. För oss i utskottet stod det klart, att det var omöjligt att gå med på en sådan framställning, så mycket mer som Kungl. Maj: t hemställt, att t. o. m. en så stor stad som Stockholm utan vidare skulle läggas till verksamhetsområdet för Stockholms läns hushållningssällskap, vilket skulle få nytt namn, Stockholms stads och läns hushållningssällskap. Om man då hade tillstyrkt herr Lindhagens motion, skulle det ju inneburi, att varenda stockholmare, alldeles oavsett det intresse han kunde ha för jordbruk, skulle ha haft rätt att utan vidare inträda i hushållningssällskapet. Nu föreligger ju inte längre detta yrkande, ty det har övergivits av motionären, och han har i stället hemställt, att endast de kommunalt röstberättigade lantarbetarna skulle ha rätt att utan vidare anmäla och vinna inträde i hushållningssällskapen. Jag tror, att i fall en sådan bestämmelse här skulle införas, komme även den att föranleda missnöje på sina håll. Den borde åtminstone avfattas på det sättet, att den skulle omfatta alla jordbrukets funktionärer. Det finns en hel del trädgårdsmästare, mejerskor, bokhållare o. d., som äro anställda vid större jordbruk, som inte gärna kunna karakteriseras som lantarbetare; dessa skulle då icke få samma rättighet som statarna och andra egentliga jordbruksarbetare att vinna inträde i hushållningssällskapen.

*Kungörelse-
förslag ang.
hushållnings-
sällskaps or-
ganisation.
(Forts.)*

Jag tror emellertid, att hela denna fråga icke är av den stora betydelse, som herr Lindhagen här velat ge den. Det finns nämligen två moment i denna paragraf. Det senare momentet lyder: »Hushållningssällskap äger därjämte genom val medelst enkel röstövertikt utse ledamöter i sällskapet.» I de län, där det finns ett större antal lantarbetare och där man kan förutsätta, att det bland dessa kan finnas intresse för hushållningssällskapets verksamhet, är jag ganska säker på, att det icke skall möta några svårigheter för dem, om de uttrycka en önskan att få komma med i hushållningssällskapet, att bli invalda i detta. Redan nu tror jag det inte skulle stöta på svårigheter, men om man kan tänka sig några sådana, komma de naturligtvis att bli mindre, sedan hushållningssällskapen blivit omorganiserade i enlighet med nu föreliggande förslag, då så att säga *alla* de mindre och minsta jordbrukarna kunna komma med i hushållningssällskapen. Jag är alldeles säker på, att om det hos vissa befolkningsgrupper finnes någon önskan att komma med i hushållningssällskapen och dessa befolkningsgrupper ha något med jordbruket att göra, skall det icke möta någon svårighet för dem att genom inval vinna inträde i sällskapen. Det blir endast den skillnaden, att man, i stället för att sätta upp en skrivelse och skicka in den med bifogad ledamotsavgift till sällskapets förvaltningsutskott, vänder sig till en bekant, som är medlem av hushållningssällskapet, och hemställer, att han ville föreslå en till inval. Jag har under något mer än ett tjugotal år varit sekreterare i ett hushållningssällskap med mycket stort antal ledamöter. Då jag lämnade befattningen där, var antalet ledamöter mellan åtta- och niotusen. Vi gingo efter mantalslängderna, och valde

*Kungörelse-
förslag ang.
hushållnings-
sällskaps or-
ganisation.*
(Forts.)

in så gott som alla, som voro bosatta på landet. Svårigheten var där inte att komma in i hushållningssällskapet, utan svårigheten var för oss att få med så många som vi önskade i sällskapet, ty en hel del av dem, som blivit invalda, skickade tillbaka sina kallelsebrev och ville icke betala någon avgift. Jag misstänker, att resultatet kanske skulle bli detsamma även i de södra delarna av landet, om det där skulle bli fråga om ett dylikt massinval av jordbruksarbetare.

Då denna paragraf framkommit för att utgöra så att säga en medellinje mellan olika åskådningar på detta område, tror jag det är lyckligt, i fall kammaren godkänner förslaget, sådant det här föreligger. Jag ber därför, herr talman, att få hemställa om bifall till § 2 i den avfattningen den har i utskottsbetänkandet.

Herr **Lindhagen**: Nu ha vi fått en ny intressant upplysning, nämligen att det här är resultatet av en kompromiss inom utskottet. Åtminstone påstod den siste talaren det. Nu skakar han på huvudet! Vad skall jag då tro? (Herr Hellström gav härvid en upplysning.) Jaså, det var redan hos Kungl. Maj:t kompromissen åstadkoms! Då är det riksdagens sak att förkasta sådana avtal, ty riksdagen är till för att bevaka svenska folkets och dess olika samhällsklassers rätt. Saken är ännu betänkligare, än jag trodde. Här är det några herrar, som komma tillsammans inom departementet och komma överens om att göra en medellinje, och så kommer utskottet och menar, att vi måste respektera denna sak.

Nu skall emellertid hela lantarbetareklassen kompromissas bort på det sättet genom kyssande. Herr Hellström säger, att lantarbetarna bli nog invalda, om de vilja. Ja, för det första skola de inte ha detta som en nåd, och för det andra är det inte Norrbottens läns hushållningssällskap, som regerar det övriga landet. Det var en lantbrukare i andra kammaren, som häromdagen sade till mig: »Jag har aldrig kunnat bli invald i mitt läns hushållningssällskap, för där välja de aldrig in radikala personer.» Fast denne man alltid haft stort intresse för jordbruket, har han aldrig kunnat på invalsvägen inkomma i hushållningssällskapet, och det kommer nog fortfarande att bli på det sättet. För övrigt, om hinder ej anses möta för lantarbetare att bli invalda, varför behöves då denna omväg och varför behövde de kompromissas bort från den självskrivna vägen?

Det framhölls också av den siste talaren, att det förslag, som jag först framställt, kunde man omöjligt vara med på, ty då skulle stockholmarna få komma med. Men tänk ändå, om man kunde vara så finurlig, att man gjorde undantag för städerna! Ty det är väl i alla fall meningen, när man talar om hushållningssällskapen på landet, att inte medborgarna i städerna skola få rösträtt i hushållningssällskapen. Då kvarstå emellertid endast lantarbetarna, och gentemot dem gjorde den siste talaren den invändningen: »Då komma inte mejerskorna och annat dylikt folk med.» Så hittar man alltid på alla möjliga krokben. Jag för min del skulle vilja föreslå, att lantarbetarna, den stora gruppen,

skola få komma in utan omgångar såsom en rätt, och då kunna mejerskorna och andra mer eller mindre obestämbara bigrupper få begagna sig av herr Hellströms benägna löfte att få, om de vilja, bli invoterade. På det sättet löses ju saken efter herr Hellströms egna linjer.

*Kungörelse-
förslag ang.
hushållnings-
sällskaps or-
ganisation.
(Forts.)*

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att i avseende å den nu föredragna paragrafen yrkats dels att utskottets därom gjorda uttalande skulle godkännas, dels ock, av herr *Lindhagen*, att riksdagen ville uttala sig för att paragrafen gäves den ändrade lydelse, att näst efter orden »omförmäld näring» insköttes orden »ävensom kommunalt röstberättigande lantarbetare».

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets uttalande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som beträffande 2 § i det av jordbruksutskottet i utlåtande nr 44 tillstyrkta kungörelseförslaget (bil. B) godkänner utskottets därom gjorda uttalande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Lindhagens under överläggningen gjorda yrkande.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 16.

5 §.

Denna paragraf hade följande avfattning:

1 mom. Hushållningssällskaps beslutanderätt skall, i den mån den ej tillkommer sällskapetets förvaltningsutskott, utövas å hushållningssällskapetets sammanträden av valda ombud jämte förvaltningsutskottets ledamöter.

2 mom. Ombuden, vilka väljas till antal och på sätt, varom förmäles i 13—16 §§, benämnas lantbruksombud.

3 mom. Angående förvaltningsutskott, som är hushållningssällskaps styrelse, stadgas i 17—20 §§.

4 mom. Vid hushållningssällskaps sammanträde äger varje lantbruksombud eller ledamot i förvaltningsutskottet en röst. Ledamot i förvaltningsutskott må dock icke deltaga i val av revisorer för granskning av förvaltning, för vilken han är ansvarig, eller i beslut om ansvarsfrihet för sådan förvaltning.

*Kungörelse-
förslag ang.
hushållnings-
sällskaps or-
ganisation.*

(Forts.)

Herr *Lindhagen* hade i ovannämnda motion hemställt, bland annat, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i förevarande paragraf, att förvaltningsutskottets ledamöter uteslötes från beslutanderätt vid sammanträdena och att således orden »jämte förvaltningsutskottets ledamöter» utginge i 1 mom. samt att 4 mom. erhöles följande lydelse: »Vid hushållningssällskaps sammanträde äger varje lantbruksombud en röst.»

Herr **Lindhagen**: Nu har kammaren med stor majoritet offentligen förklarat, att lantarbetarna icke äro värdiga att bliva medlemmar av hushållningssällskapen. Då är ju huvudfrågan avgjord, men jag skall i alla fall be att få beröra några andra saker.

Här i 5 § är det föreskrivet, att å den där nya demokratiska stämman med valda ombud skola förvaltningsutskottets ledamöter också ha rösträtt. Jag anser, att förvaltningsutskottet såsom varande en regeringsmyndighet i hushållningssällskapen och som sannolikt åtminstone en lång tid framåt kommer att ha samma karaktär som under den gångna regimen, icke tillika bör ha säte och stämma i hushållningssällskapens länsriksdagar, om jag så må kalla dem. Jag har därför hemställt för att icke förvaltningsutskottets ledamöter skola alltför mycket dominera avgörandena vid dessa tillfällen, att rätten för dem att rösta måtte utgå, vid vilket förhållande 5 §, 4 mom skulle erhålla endast den lydelse, som återfinnes på sidan 13 i min motion, längst ned: »Vid hushållningssällskaps sammanträde äger varje lantbruksombud en röst.»

Herr **Hellström**: Sådan som hushållningssällskapens utveckling blivit, kan man ju med fog säga, att hushållningssällskapen utgöra förvaltande myndigheter, som övervägande förvalta statsmedel. Då är det naturligtvis av synnerligen stor vikt, att man ser till, att organisationen blir så fast och stabil som möjligt med hänsyn till just denna viktiga uppgift. Ingen torde kunna förneka, att de ledamöter i sällskapen, som fått sällskapens förtroende att tjänstgöra såsom ledamöter i förvaltningsutskotten och som sålunda handlägga de löpande ärendena under hela året, äga ofantligt mycket större förutsättningar att sköta om förvaltningen än de enskilda lantbruksombuden, som sammankomma för att kanske vara tillsammans endast en dag på hela året. På grund härav har också utskottet enhälligt avstyrkt herr Lindhagens framställning i denna punkt, och jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr **Lindhagen**: Mitt förslag gäller ju endast förvaltningsutskottsledamöternas *röstning*. Däremot skulle de få tala och utveckla sina skäl hur mycket som helst under sammanträdet, så att det inflytande, de genom sin sakkunskap kunna utöva under diskussionen, komma de naturligtvis fortfarande att bibehålla. Det är endast rätten att *rösta*, som skall fråntagas dem.

Nu säger herr Hellström, att anledningen till den föreslagna bestämmelsen är, att förvaltningsutskottens medlemmar förstå de här sakerna så mycket bättre än de nya ombudsledamöterna, och därför borde de få vara med och rösta. Alltså, hela projektet är bara ett sken. Man låter en ovederhäftig församling för syns skull komma till för att samtidigt bereda en styrelse, som är mera vederhäftig, rösträtt och möjlighet även på annat sätt att kunna inverka på besluten. Det är med andra ord det vanliga sättet, på vilket en demokratisk representations inflytande brukar upphävas, nämligen genom att ge lika rätt åt ett herrehus.

*Kungörelse-
förslag ang.
hushållnings-
sällskaps or-
ganisation.
(Forts.)*

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr förste vice talmanen, att i fråga om den nu förevarande paragrafen yrkats dels att utskottets i utlåtandet gjorda uttalanden skulle godkännas, i vad de rörde denna paragraf, dels ock att riksdagen ville uttala sig för att paragrafen måtte erhålla den ändrade lydelse, som förordats i herr *Lindhagens* i ämnet väckta motion.

Därpå gjordes propositioner enligt dessa yrkanden och förklarades propositionen på godkännande av utskottets uttalanden vara med övervägande ja besvarad.

6 §.

Denna paragraf lydde sålunda:

1 mom. Hushållningssällskap skall årligen på därom i stadgarna angiven tid hålla ordinarie sammanträde.

2 mom. Extra sammanträde hålles, då förvaltningsutskottet finner sådant erforderligt eller då Kungl. Maj:t därom förordnar.

3 mom. Kungörelse om hushållningssällskaps sammanträde skall utfärdas av ordföranden och införas i en eller flera av länets mest spridda tidningar, i fråga om ordinarie sammanträde minst två månader och i fråga om annat sammanträde minst en månad före den dag, då sammanträdet skall börja. Ordföranden åligger därjämte att i god tid förut och minst en vecka före sammanträdet början låta tillsända varje lantbruksombud och ledamot av förvaltningsutskottet meddelande om plats och tid för sammanträdet, avtryck av förvaltningsutskottets framställningar och väckta motioner samt föredragningslista över förekommande ärenden, vilken, i den mån så är möjligt, skall upptaga förvaltningsutskottets förslag i varje ärende.

Sådan fullständig föredragningslista samt tillhörande framställningar och motioner skola senast vid sammanträdet öppnande i erforderligt antal finnas tillgängliga å sammanträdeslokalen.

Beträffande nu ifrågavarande paragraf hade herr *Lindhagen* i sin merberörda motion förordat den ändring, att *2 mom.* erhöles följande lydelse:

Extra sammanträde hålles, då förvaltningsutskottet finner sådant erforderligt, eller då Kungl. Maj:t därom förordnar eller då minst en fjärdedel av lantbruksombuden det begära.

*Kungörelse-
förslag ang.
hushållnings-
sällskaps or-
ganisation.*

(Forts.)

Herr **Lindhagen**: Här är det förordnat, hur extra sammanträde skall utlysas, och det blir väl också ganska ofta, som sådana måste äga rum. Det föreskrives, att extra sammanträde skall hållas, då förvaltningsutskottet finner sådant erforderligt eller då Kungl. Maj: t därom förordnar. Jag har tillåtit mig att föreslå, att, som ofta förekommer i statuter, även de, som skola sammankallas, skola kunna begära ett sammankallande, om ett visst antal begär det, och har därför föreslagit på sidan 14 i motionen ett tillägg: »eller då minst en fjärdedel av lantbruksombuden det begära». Jag yrkar bifall till detta förslag.

Herr **Hellström**: Som herrarna finna av motiveringen kommer denna omorganisation att föranleda ganska betydande förvaltningskostnader. Det är beräknat, att det skulle behövas ett belopp av 150,000 kronor om året för de sammanträden, som lantbruksombuden skulle ha. Under sådana omständigheter har icke utskottet ansett det vara lämpligt att öka dessa omkostnader genom att bereda möjlighet att hålla flera extra sammanträden än Kungl. Maj: t föreslagit.

Jag hemställer om bifall till vad utskottet föreslagit i denna punkt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen yttrade, att beträffande den under behandling varande paragrafen yrkats dels att utskottets i utlåtandet gjorda uttalanden skulle godkännas, i vad de avsåge förevarande paragraf, dels ock att riksdagen ville uttala sig för att 2 mom. i paragrafen måtte erhålla den lydelse, som förordats i den av herr Lindhagen i ämnet väckta motionen.

Vid sedermera enligt berörda yrkanden gjorda propositioner godkändes utskottets uttalanden.

8 §.

Denna paragraf hade följande lydelse:

1 mom. Med undantag för fall, som i 2 mom. angives, må följande ärenden upptagas och avgöras allenast vid hushållningssällskaps ordinarie sammanträde:

- 1) inval av ledamöter;
- 2) val av ordförande och vice ordförande;
- 3) val av ledamöter i förvaltningsutskottet och suppleanter för dem;
- 4) val av revisorer och suppleanter för dem;
- 5) fastställande av utgifts- och inkomststat samt i övrigt beslut om utgifter, i den mån detta ej anförtratts åt förvaltningsutskottet;
- 6) avgivande av förslag i fråga om antalet lantbruksombud för hushållningssällskapet;
- 7) indelning i valkretsar;
- 8) bestämmande av antalet underavdelningar och området för envar av dessa;

9) fastställande av stadgar för underavdelningar; samt

10) förslag till ändring av sällskapets stadgar.

2 mom. Kungl. Maj: t äger föreskriva, att vid extra sammanträde, varom Kungl. Maj: t förordnat, skall behandlas ärende, som i 1 mom. anges.

*Kungörelse-
förslag ang.
hushållnings-
sällskaps or-
ganisation.
(Forts.)*

I den av herr *Lindhagen* i ämnet väckta motionen hade förordats sådan ändring av förevarande paragraf, att i 1 mom. efter punkt 4 tillades följande:

5) andra val, som föranledas av särskilda åt hushållningssällskapen lämnade uppdrag;

varjämte övriga punkters nummer ändrades i överensstämmelse härmed.

Herr **Lindhagen**: Här föreligger en punkt, som jag anser i vikt kunna, om icke fullt så dock nära jämnställas med frågan om rätt även för lantarbetare att vinna inträde i hushållningssällskapen. Det är nämligen föreslaget av Kungl. Maj: t, att den nya demokratiska församlingen, som nu av kammaren erhållit det ena omyndighetsförklarandet efter det andra, endast skulle få befatta sig med inval av ledamöter samt val av ordförande och vice ordförande, av ledamöter och suppleanter i förvaltningsutskottet samt av revisorer och suppleanter för revisorerna. Nu är det ju, som bekant, så, att hushållningssällskapen genom förvaltningsutskottet förrätta även andra val av den största betydelse, till exempel val av egnahemsnämnder och dylikt. Det är väl icke för mycket begärt, att i en sådan fråga, där det just gäller att skaffa jord och bostäder åt folket, detta också får utöva valrätt och att valen icke ske genom hushållningssällskapens förvaltningsutskott.

Jag har därför föreslagit, att efter nummer 4), som talar om val av revisorer, skulle införas en 5:e punkt, som lyder: »andra val, som föranledas av särskilda åt hushållningssällskapen lämnade uppdrag», varefter den övriga numreringen får jämkas i överensstämmelse med detta inskjutna moments nummer.

Herr **Hellström**: I utskottet voro vi eniga om, att det egentligen icke spelade någon roll, om denna bestämmelse intogs eller ej. Det är ju givet, att ifall hushållningssällskapet har i uppdrag av Kungl. Maj: t att verkställa ett val, så blir det hushållningssällskapets ombudsmöte, som företager detta val. Om det däremot i en förordning, till exempel egnahemsförordningen, står föreskrivet, att förvaltningsutskottet skall utse ledamöter i egnahemsnämnden, så blir det naturligtvis i enlighet därmed förvaltningsutskottet, som utser dessa ledamöter. Den motivering, som herr Lindhagen har anfört för sitt förslag, skulle medföra, att man på detta område skulle ingripa i Konungens administrativa bestämmanderätt genom att man i förslaget till stadgar skulle säga ifrån, att Kungl. Maj: t icke har rättighet att i de fall, där Kungl. Maj: t så finner lämpligt, uppdraga dylika val åt förvaltningsutskottet utan måste låta uppdraget gå till ombudsmötet. Dess-

*Kungörelse-
förslag ang.
hushållnings-
sällskaps or-
ganisation.*

(Forts.)

utom skulle det i många fall leda till en del praktiska olägenheter. Jag vill dock icke upptaga kammarens tid med att utveckla dessa, utan inskränker mig till att hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr **Lindhagen**: Detta avser bara ett yttrande, som riksdagen skall avge, ett uttalande av önskemål till Kungl. Maj:t. Här finns redan det önskemålet uttalat, att vissa val, som äro upptagna under punkterna 1—4, skola ske genom denna nya församling, och där har man således tillåtit sig, herr Hellström, att inskränka Konungens antydda möjligheter, men sedan skulle det vara alldeles omöjligt. Om detta önskemål beaktas av Kungl. Maj:t, vilket jag för min del tycker vara riktigt, så blir naturligtvis följderna, att Kungl. Maj:t i sina blivande administrativa författningar rättar sig därefter och ändrar någon tidigare administrativ författning, som strider däremot, vilket allt för övrigt Kungl. Maj:t överhuvud måste göra med hänsyn till hela denna fråga och dess avgörande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att i avseende å den nu föredragna paragrafen yrkats dels att utskottets därom gjorda uttalande skulle godkännas, dels ock att riksdagen ville uttala sig för att paragrafen måtte erhålla den ändrade lydelse, som förordats i herr Lindhagens i ämnet väckta motion.

Därefter gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarades propositionen på godkännande av utskottets uttalande vara med övervägande ja besvarad.

9 §.

Denna paragraf lydde:

Vid hushållningssällskaps sammanträde, vars förhandlingar äro offentliga, äger envar ledamot av sällskapet rätt att yttra sig.

Landshövding i länet, som ej är ledamot, äger ändock deltaga i överläggningar men ej i besluten. Är ej landshövding tillsatt eller förordnad eller har han förhinder, äger den i tjänsten äldste avdelningschefen i länsstyrelsen sagda rätt.

Herr *Lindhagen* hade i den av honom i ämnet väckta motionen hemställt, bland annat, om sådan ändring i nu ifrågavarande paragraf, att första stycket erhöles följande lydelse:

Vid hushållningssällskaps sammanträde, var förhandlingar äro offentliga, äger en var ledamot av sällskapet rätt att yttra sig och väcka förslag. Förslag, som insändes före sammanträdet, skall uppföras på dess dagordning.

Herr **Lindhagen**: Här står i 9 §, att vid sammanträde »äger envar ledamot av sällskapet rätt att yttra sig». Jag tillåter mig föreslå, att det skall läggas till: »och väcka förslag. Förslag, som insändas före sammanträdet, skall uppföras på dess dagordning». Det är nämligen en mycket vanlig företeelse numera, särskilt i det mer eller mindre

officiellt organiserade föreningslivet, att den högsta myndigheten ensam avgör vad som får förekomma på föreningssammanträdena och enskilda medlemmars förslag undertryckas godtyckligt. För att förekomma en sådan eventualitet och göra saken tydlig har jag tillåtit mig hemställa, att paragrafen får nämnda tillägg, som återfinnes på 14:de sidan i motionen.

*Kungörelse-
förslag ang.
hushållnings-
sällskaps or-
ganisation.
(Forts.)*

Herr **Hellström**: Jag kan inskränka vad jag har att säga i denna punkt till en hänvisning till utskottets motivering och hemställer med anledning därav om bifall till vad utskottet i punkten föreslagit.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, framställdes propositioner, dels på godkännande av utskottets i utlåtandet gjorda uttalanden, i vad de rörde förevarande paragraf, dels ock på bifall till herr Lindhagens yrkande, att riksdagen ville uttala sig för att paragrafen måtte erhålla den ändrade lydelse, som förordats i den av honom i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

11 §.

Denna paragraf hade följande avfattning:

Finner hushållningssällskap ärende vara av den beskaffenhet, att före avgörandet ytterligare beredning erfordras, må ärendet för sådan beredning överlämnas till särskilt utsedda personer.

Skola två eller flera personer utses för dylik beredning, sker valet proportionellt, därest sådant äskas av minst så många närvarande röstberättigade, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga närvarande röstberättigades antal delas med det antal personer, valet avser, ökat med 1. Då valet sker proportionellt, skall iakttagas vad om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige m. m. är föreskrivet.

Enligt en vid utskottets utlåtande fogad reservation hade herr *Lundell* ansett, bland annat, att införandet av den proportionella valmetoden för hushållningssällskapens vidkommande ej borde ifrågakomma, varför 11 § andra stycket bort lyda:

Val av personer för dylik beredning sker med slutna sedlar. Mellan lika röstetal skilje lotten.

Herr **Lundell**: Herr talman! Då jag haft en annan mening än utskottsmajoriteten beträffande denna paragraf, skall jag helt kort ange de skäl jag härtill haft.

Denna paragraf innefattar bestämmelser, hur val av beredning skall ske, och där föreslår utskottet, att proportionella val skola användas. Kan det verkligen behövas en så omständlig procedur vid val av några personer för ett ärendes beredning? Jag tror det icke. Man måste ju i varje fall se till, att sakkunniga personer väljas. Det proportionella valsättet i detta fall förorsakar ju större besvär, tidsutdräkt och

*Kungörelse-
förslag ang.
hushållnings-
sällskaps or-
ganisation.*
(Forts.)

risk att få ett sämre resultat än om vanligt, enkelt valsätt användes. Dessutom kan det proportionella valsättet så lätt inbjuda till politiska partistrider, från vilka hushållningssällskapens arbete hittills varit förskonat.

På grund av det anförda tillåter jag mig hemställa om avslag på utskottsförslaget samt att riksdagen måtte uttala sig för, att andra stycket av 11 § skall lyda: »Val av personer för dylik beredning sker med slutna sedlar. Mellan lika röstetal skilje lotten.»

Herr **Hellström**: Som kammarens ledamöter torde erinra sig, förelåg det ursprungligen ett förslag, att man skulle ha fakultativt proportionella val även beträffande val av ombud till hushållningssällskapens möten. Detta är ej medtaget i det nu föreliggande förslaget, men däremot har den bestämmelsen bibehållits, att vid val av förvaltningsutskottets ledamöter — visserligen gäller detta ej denna paragraf utan den följande, men för att ej behöva yttra mig för många gånger, så ber jag att nu få beröra även den paragrafen — liksom vid val av särskilda beredningar, skall, därest av en viss kvalificerad minoritet så påyrkas, valet verkställas proportionellt. Reservanten har här opponerat sig mot detta, men det förefaller, som om han vid sin opposition närmast tänkt på de olägenheter, som vidlådde det ursprungliga förslaget, nämligen dem, som man kunde förutse, därest man ute i bygderna skulle ha proportionella val för att utse deltagare i ombudsmötet. Detta förslag har man ju emellertid nu övergivit, och meningen är här nu endast att skydda en minoritet inom själva ombudsmötet. De av kammarens ledamöter, som någon längre tid varit ledamöter av hushållningssällskap och deras förvaltningsutskott, veta ju mycket väl, att det inom flera hushållningssällskap kan förekomma vissa lokala differenser i uppfattningen av frågorna. Om man t. ex. tänker på de norrländska kustlänen, så är det en del av befolkningen, som mera sysslar med fiske, en annan del, som mera sysslar med jordbruk, och båda dessa grupper hava i sin tur andra intressen än lappmarksbefolkningen. Det händer ofta, att antingen fiskarbefolkningen eller lappmarksbefolkningen förmenar, att representanterna från de egentliga jordbruksbygderna ej tillräckligt tillgodose deras intressen.

Det är för att kunna tillgodose en sådan minoritets intressen som detta stadgande införts, för att om majoriteten skulle vilja missbruka sin ställning på ombudsmötet, denna minoritet då skulle kunna tilltvinga sig en representant antingen i förvaltningsutskottet eller i en beredning. Det kan ej vara någon olägenhet förknippad med detta, men givetvis måste det anses vara förenat med stora fördelar att ha en dylik säkerhetsventil.

Det är ej heller föreskrivet, att det proportionella valsättet skall vara obligatoriskt utan endast fakultativt. Det är endast, om det finns några tendenser till missbruk, som minoriteten på detta sätt kan skydda sig. Jag tror, att bestämmelsen, sådan den nu föreligger både i 11 §

och sedan även i 12 §, är synnerligen lämplig, och jag ber därför att få hemställa om bifall till utskottets förslag i denna punkt.

*Kungörelse-
förslag ang.
hushållnings-
sällskaps or-
ganisation.
(Forts.)*

Herr **Nilsson, Nils Anton**: Herr förste vice talman, mina herrar! Utskottets förslag i denna paragraf innebär ju en principiell nyhet, då det gäller förändring av representationen inom hushållningssällskapen. Den innebär införande av proportionellt valsätt vid val av hushållningssällskapens funktionärer och vid val av sådan beredning, som i denna paragraf omnämnes. Nu är det min uppfattning, att det skulle vara högst olämpligt att beträffande hushållningssällskapen tillämpa den principen om proportionellt valsätt. Jag anser det vara olämpligt därför, att man enligt min uppfattning därigenom så småningom kommer fram till ungefär detsamma till vilket man kommit fram genom proportionellt valsätt i allmänhet, nämligen att man därigenom — även om man i detta fall icke kan tala om partier med vanliga partiskiljande synpunkter — dock kommer att skapa motsatser i hushållningssällskapets verksamhet, som enligt min uppfattning komma att visa sig olycksbringande för denna. Man har så mycket större anledning att tro det, som man vet, att det genom den i övrigt åstadkomna demokratiseringen verkligen kan uppstå stridigheter angående principer och angående de vägar, som hushållningssällskapen ha att gå för att tjäna sitt syftemål. Då jag för min del icke kan vara med om någon åtgärd, som kan äventyra det höga mål, hushållningssällskapen ha sig förelagt, så kan jag ej heller vara med om att införa det proportionella valsättet. Att detta proportionella valsätt i bestämmelsen endast är fakultativt, anser jag för min del icke vara av så stor betydelse, ty även om den bestämmelsen finns, så behöver det bara hända en gång, att ett val sker proportionellt, så kan det genast ge anledning till att partierna komma att på ett olyckligt sätt stå mot varandra och att striderna alltigenom kunna komma att beröra hushållningssällskapets verksamhet, säkerligen till stort förfång för de goda resultat, som dessas arbete hittills har medfört och även för framtiden borde få medföra.

Det har av herr Lindhagen i början av hans första anförande framhållits, att hushållningssällskapens ledande män nedlagt stora förtjänster i arbetet under den gångna tiden och att de med stort nit fullgjort sina uppdrag inom vederbörande hushållningssällskap, och jag vill ge honom rätt i detta. Men jag vill ej, att dessa praktiska förhållanden skola ointetgöras genom bestämmelser, som enligt min uppfattning komma att äventyra denna goda tingens ordning, och jag ber därför, herr vice talman, att få instämma i herr Lundells yrkande om bifall till reservationen.

Herr **Boberg**: De betänkligheter, som reservanten och även den siste talaren uttalat angående införandet av proportionellt valsätt inom hushållningssällskapen, tror jag delas av rätt många här i kammaren ävensom av talrika personer överallt i landet.

Det proportionella valsättet var ju nödvändigt, då det infördes. Det avsåg att trygga minoriteternas rätt, som var behöfligt och verkade sä-

*Kungörelse-
förslag ang.
hushållnings-
sällskaps or-
ganisation.*
(Forts.)

kert till rättvisa och gagn på det politiska livets område. Det infördes också i landstingen, detta på den grund att landstingen också i visst avseende hava ett politiskt intresse, då de ju utgöra valkorporationer till första kammaren. Att emellertid utsträcka detta proportionella valsätt till alla möjliga områden, kan knappast vara till gagn. Även om man erkänner detta valsätts berättigande och nytta, så kan man dock ej neka till, att det medfört strängare partiskiljande gränser mellan de olika grupperna och stundom lagt en hets i valen, som ej fanns förut.

Nu sade utskottets ärade vice ordförande, att proportionella val inom hushållningssällskapen endast komma att ske på begäran, men vem som helst har ju rättighet att begära det, och har blott en viss majoritet uppnåtts för denna begärans uppfyllande, måste den bifallas. Sedan detta, som också den siste talaren framhöll, en gång skett, så har man därmed fått in kilen. Hushållningssällskapen, som hittills arbetat på neutralt område för de särskilda länens utveckling på i så många avseenden berömvärdt och välsignelsebringande sätt, ha då fått in striden in på sitt område, och det tror jag kan vara alldeles onödigt.

Om det nu finns en fiskarbefolkning eller det finns en befolkning i fjälltrakterna i Norrland, vilkas önskningsar vid ena eller andra tillfället icke blivit beaktade, så hoppas jag, att representanterna inom hushållningssällskapet där äro så rättvisa och humana, att de observera det, så att dessa befolkningslager vid ett annat tillfälle få sin rätt och talan utan att det proportionella valsättet skall behöva införas för att betrygga denna rätt inom vederbörande förvaltningsutskott. Sådana som förhållandena äro inom Norrlands hushållningssällskap, äro de väl f. ö. icke inom de flesta andra hushållningssällskapen i landet.

Jag ber att få yrka bifall till herr Lundells reservation.

Herr **Hellström**: Det här är ju en fråga, som man bör se ur rent praktiska synpunkter. Att — såsom en del av motståndarna till det proportionella valsättet i allmänhet göra — se denna fråga rent teoretiskt och konstruera fram, vilka olägenheter som kunna uppstå med införandet av proportionella val, eller att säga, att man icke vill vara med om det, därför att man i princip ogillar det proportionella valsättet, tycker jag är att se saken alldeles för teoretiskt.

Denna hemställan avser ju ingenting annat än att skaffa ett korrektiv, varigenom möjlighet skulle beredas en eventuell minoritet inom ett hushållningssällskap att göra sin uppfattning gällande. Jag känner icke så noga till förhållandena i södra delarna av landet, men i de norra delarna tror jag ej man kan räkna med att olägenheter skola komma att uppstå genom detta valsätts införande på detta område. Jag har under några år varit ordförande i Norrbottens läns landsting, men trots att i landstingen proportionellt valsätt tillämpas och att sålunda proportionella val där skola komma till tillämpning vid val av förvaltningskommitté och vid val av övriga kommittéer, som skola tillsättas, förekom det aldrig, att vi hade proportionella val, fastän det i landstingsförordningen står talat därom, på grund av att vi tyckte, att det sättet var alltför besvärligt.

Vi kände till, hurudan partiställningen var, och liksom här i riksdagen, gjordes även där upp gemensamma listor, där de olika gruppernas intressen blevo tillgodosedda. Men om ingen bestämmelse om proportionella val funnits i landstingsförordningen, är jag ej säker om, att valen på detta sätt skulle kunnat ordnas i fridens och endräktighetens tecken. Har man en dylik bestämmelse inom hushållningssällskapen, så kommer tydligen även här en liknande strävan att göra sig gällande att tillgodose de olika orternas och de olika intressenas behov. Jag tror, att om man i ett hushållningssällskap en gång har haft val efter proportionell metod, så skall man ej behöva ha det vidare.

Då denna bestämmelse endast avser att fullfölja rent praktiska syften och de teoretiska invändningar, som kunna anföras, efter min uppfattning ej kunna tillmätas någon betydelse, ber jag att få vidhålla mitt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr förste vice talmannen, att beträffande den under behandling varande paragrafen yrkats dels att utskottets i utlåtandet gjorda uttalanden skulle godkännas, såvitt anginge förevarande paragraf, dels ock, av herr *Lundell*, att riksdagen ville uttala sig för att andra stycket av paragrafen måtte erhålla den lydelse, som förordats i den av honom vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande av utskottets uttalanden vara med övertvägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner jordbruksutskottets i utlåtande nr 44 beträffande det i bil. B intagna kungörelseförslaget gjorda uttalanden, såvitt angår 11 §, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Lundells* under överläggningen gjorda yrkande.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 26.

12 § 1 mom.

Kammaren godkände utskottets i utlåtandet gjorda uttalanden, i vad de rörde ifrågavarande moment.

Kungörelseförslag ang. hushållningssällskapsorganisation.
(Forts.)

Kungörelse-
förslag ang.
hushållnings-
sällskaps or-
ganisation.
(Forts.)

12 § 2 mom.

Detta moment lydde sålunda:

Val av ledamöter och suppleanter i förvaltningsutskott skall ske proportionellt, därest sådant äskas av minst så många närvarande röstberättigade, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga närvarande röstberättigades antal delas med det antal personer, valet avser, ökat med 1. Då valet sker proportionellt, skall iakttagas vad om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige m. m. är föreskrivet.

Vid val av ledamöter och suppleanter i förvaltningsutskottet må olika avgångstid ej bestämmas. Då ledighet efter ordinarie ledamot uppstår, skall vederbörande suppleant tjänstgöra intill mandattidens utgång.

I den av herr *Lundell* vid utlåtandet avgivna reservationen hade för ifrågavarande moment föreslagits följande avfattning:

Val av ledamöter och suppleanter i förvaltningsutskottet sker med slutna sedlar. Mellan lika röstetal skilje lotten.

Herr **Lundell**: På grund av vad jag förut anfört angående 11 §, skall jag taga mig friheten att även här yrka avslag på utskottets förslag och hemställa, att riksdagen måtte uttala sig för att paragrafen skall få följande lydelse: »Val av ledamöter och suppleanter i förvaltningsutskottet sker med slutna sedlar. Mellan lika röstetal skilje lotten».

Herr **Hellström**: Med hänvisning till vad jag yttrade under den föregående punkten, ber jag att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen yttrade, att i avseende å det nu föredragna momentet yrkats dels att utskottets därom gjorda uttalande skulle godkännas, dels ock att riksdagen ville uttala sig för att momentet måtte erhålla den lydelse, som förordats i herr *Lundells* vid utlåtandet avgivna reservation.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden och förklarades propositionen på godkännande av utskottets uttalande vara med övervägande ja besvarad.

12 § 3 mom.

Kammaren godkände utskottets i utlåtandet gjorda uttalanden, i vad de rörde förevarande moment,

17 §.

Denna paragraf var så lydande:

Förvaltningsutskottet består av

hushållningssällskapets ordförande, vice ordförande och sekreterare, vilka utöva samma befattningar inom utskottet,

en av Kungl. Maj:t utsedd ledamot, samt högst 8 därtill av hushållningssällskapet bland dess ledamöter för en tid av högst fyra år valda ledamöter.

För envar av de valda ledamöterna väljes minst en suppleant.

Kungl. Maj:t äger jämväl utse suppleant för den av Kungl. Maj:t utsedde ledamoten.

Enligt förberörda vid utlåtandet fogade reservation hade herr *Lundell* ansett, att ifrågakvarande paragraf bort hava följande lydelse:

Förvaltningsutskottet består av

hushållningssällskapets ordförande, vice ordförande och sekreterare, vilka utöva samma befattningar inom utskottet, samt

högst 9 därtill av hushållningssällskapet bland dess ledamöter för en tid av högst fyra år valda ledamöter.

För envar av de valda ledamöterna väljes minst en suppleant.

Herr **Lundell**: Herr vice talman! Även beträffande denna paragraf har jag en från utskottets majoritet avvikande mening i det hänseendet, att jag anser det onödigt och mindre lämpligt, att Kungl. Maj:t skall utse ledamot och suppleant i hushållningssällskapens förvaltningsutskott. Då antalet ledamöter i hushållningssällskapens förvaltningsutskott genom föreslagna grundstadgar blir avsevärt reducerat, är det av så mycket större vikt, att verkligt sakkunniga personer på olika områden väljas. Kungl. Maj:t kan ej inom varje hushållningssällskaps område äga den personkännedom, som kräves för lämpligt val av ledamot i förvaltningsutskottet, utan torde behöva inhämta upplysningar från länen, innan utnämning kan ske. Det synes mig därför både enklare och bättre, att samtliga ledamöter i hushållningssällskapens förvaltningsutskott utses av lantbruksombuden.

Om det över huvud kan anses, att det föreliggande förslaget till hushållningssällskapens omorganisation går i demokratisk riktning, så går då åtminstone denna del av förslaget i strängt byråkratisk riktning.

Vid bedömande av denna fråga torde man även böra fästa avseende vid att detta förslag om att Kungl. Maj:t skall utse ledamot i hushållningssällskapens förvaltningsutskott, ej förekommer i det av kommittéerade utarbetade förslaget till hushållningssällskapens omorganisation och ej heller i lantbruksstyrelsens yttrande i ärendet, och då man dessutom har all anledning antaga, att förre jordbruksministern ej höll så strängt på denna byråkratiska reform, så synes förslagets tillkomst stödja sig på mycket svaga grunder.

På grund härav, herr förste vice talman, skall jag tillåta mig att yrka avslag på utskottets förslag och hemställa, att riksdagen måtte uttala sig för att 17 § skall lyda:

»Förvaltningsutskottet består av

hushållningssällskapets ordförande, vice ordförande och sekreterare, vilka utöva samma befattningar inom utskottet, samt

*Kungörelse-
förslag ang.
hushållnings-
sällskaps or-
ganisation.
(Forts.)*

*Kungörelse-
förslag ang.
hushållnings-
sällskaps or-
ganisation.
(Forts.)*

högst 9 därtill av hushållningssällskapet bland dess ledamöter för en tid av högst fyra år valda ledamöter.

För envar av de valda ledamöterna väljes minst en suppleant.»

Herr **Hellström**: Då den här frågan behandlades i utskottet, röstade jag för samma uppfattning som uttalats av reservanten, men jag ansåg mig icke böra anmäla reservation i denna punkt, då frågan enligt mitt förmenande icke är av någon större betydelse.

Det är emellertid en ganska egendomlig situation detta. Vi få en demokratisering av hushållningssällskapen, varigenom de små i samhället skola komma till större inflytande på sällskapens angelägenheter, än de haft förut. Förut har det icke ansetts vara behöfligt, att Kungl. Maj:t hade några särskilda representanter i det förvaltningsutskott, som handhade hushållningssällskapets angelägenheter, men i samband med denna omorganisation, då dessa nya och oprövade element kanske komma att få ett dominerande inflytande på förvaltningsutskottets sammansättning, har Kungl. Maj:t ansett, att man bör ha en särskild representant för Kungl. Maj:t i utskottet.

Nu har i jordbruksutskottet det egendomliga förhållandet inträffat, att socialdemokraterna, som ju eljest i allmänhet icke hålla på, att man skall införa särskilda restriktioner, då småfolket kommer fram till inflytande, ha hållit på, att man nu här skall införa den nya bestämmelsen om en kungavald ledamot i förvaltningsutskottet, under det att högermännen, som förut i allmänhet hållit på kungavalda representanter på olika områden — de kungavalda ledamöterna i landstingen m. fl. — nu opponerat sig. Jag tror icke, att det gör så mycket varken till eller ifrån, ifall man nu får en kungavald ledamot i förvaltningsutskottet. Det har inom jordbruksutskottet från deras sida, som röstade för den uppfattning, som fått majoritet i utskottet, anförts, att det är så stora statsmedel, som numera ställas till hushållningssällskapens förfogande och att då dessa statsmedel sannolikt komma att bliva ändå större i framtiden, det kunde vara lämpligt, att den sittande regeringen kunde utöva ett slags kontrollerande inflytande över det sätt, på vilket hushållningssällskapens förvaltningsutskott skötte sina angelägenheter. Denna garanti finns emellertid redan förut, i det att — vilket ju för övrigt också framgår av utredningen i herr Lindhagens motion — i de flesta hushållningssällskap landshövdingen är ordförande i sällskapet. Jag tror för min del ej, att det föreligger någon risk för att det skall gå på sned, även om det ej finns någon särskild kungavald ledamot i utskottet.

Då jag emellertid ej reserverat mig i denna punkt, fast reservationen överensstämmer med den uppfattning jag har, skall jag för min del ej göra något yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att i fråga om den nu förevarande paragrafen endast yrkats, av herr *Lundell*, att riksdagen ville uttala sig för att 17 § måtte

erhålla den lydelse, som förordats i den av honom vid utlåtandet av-
 givna reservationen.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner, först på
 godkännande av utskottets i utlåtandet gjorda uttalanden, i vad de av-
 sågo ifrågavarande paragraf, samt vidare på bifall till herr Lundells
 berörda yrkande; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse
 den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes, ju-
 sterades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som beträffande 17 § i det av jordbruksutskottet i utlåtande
 nr 44 tillstyrkta kungörelseförslaget (bil. B) bifaller herr Lundells
 under överläggningen därom gjorda yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännas utskottets uttalanden, i vad de avse ifråga-
 varande paragraf.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rös-
 terna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 51.

19 §.

Denna paragraf lydde:

Förvaltningsutskottet åligger,

att med uppmärksamhet följa utvecklingen av i 1 § angivna nä-
 ringar och verka för deras förkovran samt att i sådant syfte för hushållningssällskapet framlägga förslag i frågor, som falla inom området för sällskapets verksamhet;

att handhava sällskapets ekonomiska angelägenheter och att upp-
 göra förslag till inkomst- och utgiftsstat;

att bereda alla ärenden, innan de överlämnas till hushållningssäll-
 skapets avgörande;

att ombesörja verkställandet av hushållningssällskapets beslut;

att avgiva av statens verk och myndigheter begärda yttranden och
 uppgifter ävensom lämna biträde för införskaffande genom sällskapets
 underavdelningar av uppgifter till jordbruksräkningar och jordbruks-
 statistik i övrigt;

att, under iakttagande av vad i 21 § stadgas, tillsätta sekre-
 rare; samt

att tillsätta skattmästare och övriga befattningshavare.

I den av herr *Lindhagen* i ämnet väckta motionen hade beträffande
 nu förevarande paragraf föreslagits, att till densamma skulle läggas ett
 stycke av följande lydelse:

När ombudssammanträde äger rum inom den tid, för vilken ovan
 omnämnt begärt yttrande skall avgivas, bör mötet beredas tillfälle att i
 förvaltningsutskottets ställe avgiva yttrande. Äger sammanträde ej rum

*Kungörelse-
förslag ang.
hushållnings-
sällskaps or-
ganisation.*

(Forts.)

inom tid, som nyss sagts, men anses yttrandet vara av synnerligen vikt beskaffenhet, skall, såvitt möjligt, extra sammanträde hållas för att bereda ombuden sådant tillfälle.

Herr **Lindhagen**: De två sista voteringarna ha ju lyckats samla ett betydligt större antal röster än de 13, som tillfölla förslaget om lantarbetarnas inryckande i hushållningssällskapen, och den talare, som ville avskaffa det proportionella valsättet, fick ju dubbelt så många röster, nämligen 26. Han framhöll, att det var just de nya demokratiska elementen, som skulle motas, därför att de kunde ställa till strider och oenighet, och han ville ha bort de proportionella valen för att vara mera trygg att få bibehålla den gamla maktställningen. När man sedermera kom till frågan om att Kungl. Maj:t skulle få ett tillfälle att bevaka det allmännas rätt gentemot den gamla regimen, så var kammaren färdig att till förmån för den gamla ordningen helt och hållet slunga en sådan garanti.

Men det kunna herrarna vara övertygade om, att den gamla regimen hade nog kommit att äga bestånd i alla fall, det är ingen fara. För det första äga ju de proportionella valen icke rum vid urvalen och för det andra orkar inte småfolket att med de långa avstånden fara och välja så mycket, så att de, som nu sitta vid makten och härska, få nog behålla den. Och nu slippa ni också någon garanti från Kungl. Maj:ts sida, att det allmännas intressen bevakas i den sociala jordfrågan.

Här föreligger nu — det är sista gången jag skall yttra mig, herr talman, ehuru ytterligare yrkanden i motionen återstå — en paragraf, som innehåller, att hushållningssällskapens förvaltningsutskott skola avge av statens verk och myndigheter begärda yttranden. Däri ligger ju också enligt ordalagen och enligt vanlig juridisk tolkning, att de skola avge alla yttranden å hushållningssällskapens vägnar, som infordras från hushållningssällskapen. Nu säger utskottet, att bestämmelsen *torde* avse bara det, att när hushållningssällskapens förvaltningsutskotts yttranden infordras, så skola förvaltningsutskotten avge yttrandena, vilket ju icke hindrar Kungl. Maj:t eller statens verk att begära yttrande från hushållningssällskapen själva, och då kommer saken förmodligen — menar utskottet, kan jag tro — att gå till de här ombudsmötena.

Det står emellertid icke på det sättet, ty, såsom detta är formulerat, menar man, att man icke skall besvara ombudsmannamötet med detta, utan att förvaltningsutskottet alltid skall avge yttrandet.

Nu menar jag emellertid, att när ombudsmannamötet är samlat, bör mötet få yttra sig över sådana framställningar, om det så önskar. Vidare håller jag före, att om det är en synnerligen viktig fråga, skall förvaltningsutskottet, om sådant lämpligen kan ske och det icke är någon fara i dröjsmål, hänskjuta densamma till ombudsmannamötet. I detta avseende har jag föreslagit ett tillägg till 19 §, som återfinnes på sidan 14 i motionen. Detta förslag kommer naturligtvis också att

avslås, och jag skall icke heller besvära kammaren med någon vote-ring. Men det gäller ju här att tillvarataga de nya elementenas rätt. Jag tror emellertid, som sagt, att förhållandena komma att bli sådana, att det icke blir så mycket bevänt med det hela.

*Kungörelse-
förslag ang.
hushållnings-
sällskaps or-
ganisation.
(Forts.)*

Jag vill emellertid säga, att anledningen till att jag i denna och andra motioner tvungits att en liten smula röra vid hushållningssällskapens förvaltningsutskott, är hänsynen till den sociala jordfrågan. Det är för att i någon mån avkläda dem den nimbus, som även i denna fråga höljes över dem. Deras kompetens och intresse äro visserligen ostridiga, då det gäller rent tekniska jordbruksfrågor, men så snart man kommer in på andra frågor, hava de hittills tillerkänts en kompetens, som icke alls existerar. Där representera de merendels endast ett partsintresse. Under oriktig skylt hava de sålunda fått inkomma med utlåtanden alldeles såsom statens verk och myndigheter samt översvämmat pressen med sina ensidiga partiska utlåtanden. Det är från denna oförmlighet och orättvisa som jag vid denna riksdag tillåtit mig att lyfta något på slöjan. Jag hoppas, att det i alla fall skall göra sin verkan.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till min motion.

Herr **Helström**: Det står i 19 § av detta kungörelseförslag, bland annat, att det åligger förvaltningsutskottet att avgiva av statens verk och myndigheter begärda yttranden och uppgifter. Nu sade herr Lindhagen, att detta för vanlig juridisk uppfattning måste innebära, att förvaltningsutskottet skall avgiva yttrande även i sådana fall, då vederbörande statens verk, och myndigheter icke begärt förvaltningsutskottets utan hushållningssällskapets yttrande. Det är ju mycket möjligt, att han har rätt i denna sin uppfattning. Beklagligtvis finns det icke någon jurist i jordbruksutskottet — och det är nog en brist i utskottets sammansättning — men vi hava inom utskottet tolkat detta med vanligt lekmanaförstånd, och därvid kommit till det resultatet, att vederbörande statens verk och myndigheter, inklusive Kungl. Maj:t, ha rättighet att begära yttranden antingen direkt från hushållningssällskapets förvaltningsutskott eller från hushållningssällskapen själva, representerade av deras ombudsmannamöte. På grund härav hava vi icke ansett, att det av herr Lindhagen föreslagna tillägget borde komma med i paragrafen. Det skulle ju innebära, att i de fall, då vederbörande verk och myndigheter begärt yttranden och vänt sig till förvaltningsutskottet, det härför i vissa fall skulle erfordras ett extra ombudsmöte. Jag ber att återigen få erinra om de 150,000 kronor i ökade administrationskostnader, som detta förslag kommer att förorsaka. Om man skulle följa alla de opraktiska förslag, som herr Lindhagen vid olika tillfällen framkommer med, skulle man nog få anslå dubbla beloppet. Jag är för min del alldeles övertygad om, att sedan dessa stadgar antagits, komma alla vederbörande verk och myndigheter att iakttaga det tillvägagångssättet, att då de vilja hava förvaltningsutskottets yttrande, begära de ett sådant yttrande från utskottet, och då de önska, att ombudsmötet skall uttala sig i ärendet,

*Kungörelse-
förslag ang.
hushållnings-
sällskaps or-
ganisation.
(Forts.)*

komma de att begära yttrande från hushållningssällskapet. Det av herr Lindhagen föreslagna tillägget är således alldeles obehöfligt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Lindhagen**: Ur det härskande systemets synpunkt är tillägget alldeles överflödigt.

Jag begärde emellertid ordet endast för att påvisa, att herr Hellström fullkomligt oriktigt återgav innehållet i min motion och att han icke hörde på vad jag nyss yttrade. Herr Hellström tycktes själv vara tveksam om huruvida lekmannatolkningen är riktig. Utskottet säger också »torde», d. v. s. utskottet vet icke, huru det är. Men vet man icke detta, skall man begära upplysningar, så att man får klarhet. Det är vad som i min motion föreslagits. Därest ombudsmannamötet är samlat, bör, om mötet så önskar, ett från hushållningssällskapen infortrat yttrande föreläggas detta samlade möte. Det vållar inga extra kostnader, herr Hellström.

Vidare har jag föreslagit, att om det är ett ärende av synnerlig vikt, bör också mötet höras, även om man skulle få sammankalla ett extra sammanträde, d. v. s. om förvaltningsutskottet anser att ärendet är så viktigt, att någonting sådant bör äga rum. Då måtte det väl också få göra detta för herr Hellström!

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att beträffande den under behandling varande paragrafen yrkats dels att utskottets i utlåtandet gjorda uttalanden skulle godkännas, i vad de rörde denna paragraf, dels ock att riksdagen ville uttala sig för att till paragrafen fogades ett sådant tillägg, som förordats i herr Lindhagens i ämnet väckta motion.

Vid sedermera enligt dessa yrkanden gjorda propositioner godkändes utskottets uttalanden.

Övriga delar av kungörelseförslaget.

Kammaren godkände utskottets i utlåtandet gjorda uttalanden, i vad de rörde ifrågavarande delar av kungörelseförslaget.

Utskottets hemställan i första stycket av punkten 1.

Bifölls i vad den ej kunde anses besvarad genom kammarens föregående beslut.

Utskottets hemställanden i andra och tredje styckena av punkten 1.

Biföllos.

Punkten 2.

Såsom förut omnämnts hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att såsom tillfälligt anslag till hushållningssällskapen för kalenderåret 1923, att utgå enligt av departementschefen i statsrådsprotokollet till-

*Tillfälligt
anslag till
hushållnings-
sällskapen.*

styrkta grunder, anvisa för budgetåret 1923—1924 ett extra anslag av 249,000 kronor.

I de båda likalydande motionerna nr 38 i första kammaren av herr *Gustafsson, Karl*, m. fl. och nr 78 i andra kammaren av herr *Jönsson* i Fridhill m. fl. hade hemställts, att riksdagen behagade besluta att till hushållningssällskapen för år 1923 såsom tillfälligt anslag anvisa för budgetåret 1923—1924 ett extra anslag av 682,000 kronor, att utgå enligt samma grunder som under åren 1920—1922.

*Tillfälligt
anslag till
hushållnings-
sällskapen.
(Forts.)*

Utskottet hade i den nu förevarande punkten hemställt, att riksdagen måtte såsom tillfälligt anslag till hushållningssällskapen för kalenderåret 1923, att utgå enligt av utskottet angivna grunder, anvisa för budgetåret 1923—1924 ett extra anslag av 433,000.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *Nilsson* i Tånga, *Dalberg, Eriksson* i Ljusdal, *Aarnseth* och *Björk*, som yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag rörande det tillfälliga anslaget till hushållningssällskapen.

Enligt en annan reservation hade herrar *Gabrielsson* och *Hedlund* i Häste ansett, att utskottet bort föreslå riksdagen att med bifall till motionerna I: 38 och II: 78 såsom tillfälligt anslag till hushållningssällskapen för kalenderåret 1923 att utgå enligt för 1922 gällande grunder anvisa för budgetåret 1923—1924 ett extra anslag av 682,000 kronor.

Herr Gabrielsson: Herr talman! Jordbruksutskottet har under förevarande punkt icke ansett sig kunna tillstyrka lika stort bidrag till hushållningssällskapen, som av riksdagen beviljades under föregående år, och detta av den orsaken, att statsfinansiella svårigheter göra sig gällande. Utskottet har samtidigt i sin motivering uttalat, att det är betänkligt att minska anslaget ifråga. Jag skulle vilja säga, att det är *synnerligen betänkligt* just ur den synpunkten, att staten själv har så stora intressen att bevaka just hos hushållningssällskapen. Jag vill då särskilt peka på en gren inom sällskapen nämligen låneförmedlingen, som har en oerhörd betydelse för landet, och det är naturligtvis av stor vikt, att staten själv tillser, att denna förmedling skötes så, att staten ej gör alltför stora förluster.

På grund av att jag själv mycket livligt deltagit i hushållningssällskapens verksamhet och såsom ordförande i egnahemsnämnden, har jag låtit verkställa en undersökning för att visa, vad hushållningssällskapet i Västerbottens län rör sig med för statsmedel.

Vi hava i Västerbottens län vid 1922 års utgång följande lån utestående: egnahemslån : 1,848 stycken å tillsammans 5,595,549 kronor, nyodlingslån 579,162 kronor, tjurlån 12,575 kronor, hingstlån 65,700 kronor, fiskerilån 23,962 kronor, täckdikningslån 41,249 kronor, gödselvärdslån 299,540 kronor och mejerilån 85,000 kronor. Under detta års första kvartal har redan av statsmedel förmedlats lån för icke mindre än 1,013,010 kronor, därav gödselvärdslån 69,020 kronor, täckdikningslån 27,700 kronor, fiskerilån 5,600 kronor, mejerilån 25,000 kronor, nyodlingslån 471,890

*Tillfälligt
anslag till
hushållnings-
sällskapen.*
(Forts.)

kronor och egnahemslån 413,800 kronor. Låntagarnas skuld till statskontoret utgjorde den 31 december 1922 9,206,432 kronor, därav gödselvärdslån 329,150 kronor, täckdikningslån 66,408 kronor, fiskerilån 20,322 kronor, hingstlån 43,500 kronor, mejerilån 85,000 kronor, nyodlingslån 726,608 kronor, dräneringslån 216,985 kronor och egnahemslån 7,716,457 kronor. Under åren 1905 till 1922 hava av länets hushållningssällskap förmedlats ej mindre än 2,386 egnahemslån å tillhoppa 8,147,075 kronor och 5,002 nyodlingslån å tillhoppa 1,952,384 kronor, eller tillhoppa 10,099,459 kronor.

Man förstår ju, att hushållningssällskapen, som hava en så omfattande verksamhet, naturligtvis måste hava medel till detta ändamål. Om man nu skall se till, att staten icke gör alltför stora förluster, får man också se till, att det finns så många tjänstemän, att verksamheten kan skötas på ett någorlunda ordentligt sätt. Jag vet icke, huru det är i andra län, men i Västerbottens län hava vi följande tjänstemän: förutom sällskapets sekreterare äro anställda tre jordbrukskonsulenter, en boskapskonsulent, en mejerikonsulent, en egnahemskonsulent, tolv vandringarrättare, två länsträdgårdsmästare, två trädgårdsinstruktörer, en ambulerande slöjd-lärare och två slöjdlärarinnor samt å expeditionerna egnahemsnämndens sekreterare, kassörska och två skrivbiträden.

När man nu inom endast ett län har omkring 10 miljoner kronor utlånade, spridda på 8,000 olika låntagare, är det helt naturligt, att det måste kosta penningar att tillse, att låntagarna fullgöra sina åligganden, och vi ha därför också särskilt beträffande egnahemslånen, som skola amorteras på 35—40 år, måst införa den ordningen, att lägenheterna besiktigas minst vart tredje år för att tillse att jorden hävdas och byggnaderna underhållas. Då hushållningssällskapen icke ha debiteringsrätt, är det helt naturligt, att man icke har någon annan att vända sig till än staten och landstingen. Västerbottens läns landsting har också under en lång följd av år lämnat stora bidrag till hushållningssällskapens verksamhet. Under förra året har landstinget anslagit 68,450 kronor direkt till sällskapet, vartill kommer cirka 15,000 kronor i dyrtidstillägg till sällskapets tjänstemän, vilka tillägg landstinget ensamt bestritt under dyrtiden, 12,000 kronor till skolslöjden, som sällskapet fördelat, samt cirka 30,000 kronor till lantmannaskolan. Landstinget har naturligtvis insett, vilken betydelse hushållningssällskapens verksamhet har och, trots att medlen måst uppdebiteras, givit stora anslag.

Jag tänker särskilt på de 2,500 egnahemslån, som hushållningssällskapen förmedlat. Visserligen sade herr Lindhagen för en stund sedan, att hushållningssällskapen inte förstodo sig på sociala jordfrågor, men det visar sig i alla fall, att en oerhörd massa egna hem tillkommit genom förmedling av hushållningssällskapen, och man förstår också, att nyodlingslånen inom länet böra ha åstadkommit åtskilligt. Om man utgår från att genom varje lån kunnat odlas en hektar, ha tack vare dessa lån oppodlats 6,000 hektar, och vad det har för betydelse för landet, det torde vara överflödigt att omnämna.

Att staten även i vissa fall kan ha direkt nytta av att lämna hushåll-

ningssällskapen understöd, torde med fog kunna påstås. Det var, t. ex., när Norrlands dragonregemente år 1898 förlades till Umeå, knappast möjligt att där uppbringa en knippa timotejhö, utan allt foder till hästarna fick lov att fraktas dit söderifrån. Numera kunna vi — i stort sett tack vare hushållningssällskapens verksamhet — icke blott leverera allt hö till de i Umeå förlagda båda regementena, utan 1917—1918, då det var missväxt i södra Sverige, fraktades hundratals vagnslaster foder från översta Norrland söderut. Och det är ju givet, att om ett regemente, som ligger så nordligt, kan få sitt behov tillgodosett från traktens jordbruk, är ju detta en direkt fördel för staten, förutom den indirekta att dessa jordbrukare naturligtvis få ökad skatteförmåga och kunna erbjuda landet en ökad tillgång på livsmedel.

Dessutom ha ju hushållningssällskapen sedan gammalt haft vissa prejudikat på att få anslag i stället för den borttagna andelen i brännvinsförsäljningsmedlen. För närvarande är det ju synnerligen gott om medel av detta slag — jag behöver bara hänvisa till onsdagens debatt, då det sades, att det inte var så kinkigt med några miljoner till eller från, åtminstone då det gällde Vin- och Spritcentralen. Jag tror emellertid att man skulle använda dessa penningar bättre genom att lämna dem till hushållningssällskapen än genom att bygga miljonpalats i Stockholm eller avskrivna 5—6 miljoner.

Vidare användes av dessa medel stora summor för bostadsbyggnad i städerna, inte minst i huvudstaden, och det kan ju i och för sig inte vara något att anmärka på. Men det gör, att befolkningen drages från landsbygden in till städerna, och följden blir först arbetslöshet och sedan att man måste ge arbetslöshetsunderstöd, vilket, så vitt jag förstår, också är något synnerligen betänkligt.

Genom vad jag nu anfört tror jag mig i någon mån ha kunnat påvisa att det är berättigat att ge hushållningssällskapen anslag och att dessa också äro väl använda penningar. Motionärerna ha ju visat, att hos de sexton hushållningssällskap, från vilka de fått uppgifter, sällskapens stater utvisa en brist på 504,029 kronor. Läger man till de övriga, varibland de norrländska befinna sig, torde man närma sig miljonen. Jag vill därför påstå, att det kommer att bli åtskilliga svårigheter, även om riksdagen skulle bevilja samma anslag som förut, 682,000 kronor, då man särskilt detta år utgått ifrån att man skulle få samma anslag som föregående år.

Jag ber alltså, herr talman, att på grund av vad jag nu anfört, få yrka bifall till den av mig vid punkt 2 av utskottets hemställan fogade reservationen.

Herr **Persson**: Herr talman! Då jag icke kunnat vara närvarande i utskottet, när detta utlåtande justerades, ber jag att få till kännagiva, att om jag hade varit där, skulle jag ha antecknat mig som reservant tillsammans med herr Nilsson i Tänga m. fl.

Jag anser nämligen för mitt vidkommande, att man inte kan vara med om att under rådande förhållanden bevilja ett så stort extra anslag, som här av utskottet föreslås. Föredragande departementschefen har

*Tillfälligt
anslag till
hushållnings-
sällskapen.*
(Forts.)

*Tillfälligt
anslag till
hushållnings-
sällskapen.*
(Forts.)

motiverat förslaget i denna del med budgettekniska skäl. För mig är det uppenbart, och jag tycker det borde vara klart för var och en, att inte har statsbudgeten under riksdagens verksamhet blivit bättre. I stället, och framför allt sedan riksdagen förra veckan på förslag av enskild motionär, beslöt en ny utgift på 800,000 kronor, har budgetens läge blivit sämre, och det förefaller mig omöjligt att nu biträda ett förslag om högre anslag än det av Kungl. Maj:t äskade.

Jag anser mig därför böra yrka bifall till vad Kungl. Maj:t föreslagit i den föredragna punkten och att sålunda siffran 433,000 utbytes mot 249,000.

Herr **Hellström**: Såsom framgår redan av de två anföranden, som hållits i denna fråga, har det inom utskottet gjort sig gällande två olika äskådningar, av vilka den ena ansett, att hushållningssällskapen för år 1923 borde få samma extra anslag som under föregående år, eller 682,000 kronor, och den andra ansett, att detta extra anslag borde begränsas till vad Kungl. Maj:t föreslagit, nämligen 249,000 kronor. Det förslag, som utskottet här framställt, nämligen att för budgetåret 1923—24 skulle anvisas ett extra anslag på 433,000 kronor, är ett kompromissförslag, som framkommit under ärendets behandling i utskottet.

Om man ser på denna sak rent sakligt och alltså ser efter, vilka utgifter hushållningssällskapen ha och huru de med det hittills beviljade anslaget kunnat fylla sina uppgifter, skall man finna, att yrkandet på det högre anslaget, 682,000 kronor, är synnerligen befogat. Hushållningssällskapen skulle därigenom få ett dyrtidstillägg på omkring 30 procent, under det den allmänna dyrtidsindexen uppgår till 179. Det är sålunda endast ungefär hälften av vad hushållningssällskapen skulle få, om de skulle få ett oförändrat anslag i förhållande till penningvärdets fall. Det samma framgår av en utredning, som Sveriges allmänna lantbrukssällskap utfört och som ställts till vederbörande motionärers förfogande. Denna utredning utvisar nämligen, att hushållningssällskapen för kalenderåret 1923 ha ett deficit på i medeltal 31,500 kronor per sällskap, vilket betyder ett sammanlagt deficit på inte mindre än 819,000 kronor.

Man kan sålunda säga, att det inte vore för mycket, om staten skulle lämna hushållningssällskapen kompensation för dyrtiden med 682,000 kronor liksom föregående år. Men vi ha i utskottet varit medvetna om att det statsfinansiella läget är synnerligen svårt, och på grund därav har majoriteten enat sig om att gå en medelväg mellan de båda förslagen och hemställt om ett anslag av 433,000 kronor. Genom ett sådant anslag komma hushållningssällskapen att få en kompensation för dyrtiden, som motsvarar endast ungefär 20 procent, under det den allmänna dyrtidsindexen, som sagt, står i 179. Fastän jag anser, att alla saksäl tala för det högre anslaget, tror jag dock, att det under nuvarande finansiella läge är lämpligast att gå den väg, jordbruksutskottet här föreslagit.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan i denna punkt.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, dels på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt, dels därpå att kammaren skulle avslå utskottets hemställan, såvitt den skilde sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, och bifalla denna framställning oförändrad, dels ock på antagande av det förslag, som innefattades i herrar Gabrielssons och Hedlunds i Häste vid utlåtandet fogade reservation; och förklarades den förstnämnda propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr förste vice talmannen uppstod nu och avlägsnade sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr andre vice talmannen.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 45, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i gällande bestämmelser om gottgörelse åt arrendatorer av kronans jordbruksdomäner och prästerskapets löneboställen för odlings- och täckdiktningensarbeten m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 18, i anledning av återremiss till utskottet av dess utlåtande nr 6 i anledning av väckt motion, nr 20, om skrivelse till Konungen angående avskaffande av rätt till fribiljetter och fria frakter å statens järnvägar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 232.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade skrivelse nr 233 beslöts att denna skrivelses innehåll skulle meddelas statsutskottet och skrivelsen läggas till handlingarna.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker m. m.; och
nr 186, angående ändring av rubriken 1242 i gällande tulltaxa.

Anmäldes och bordlades
statsutskottets utlåtanden:

- nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter;
nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfälliga lönetillägg åt vaktmästare vid nordiska museet och vid livrustkammaren;
nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts under femte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till dyrtidshjälp åt distriktssköterskor och distriktsbarnmorskor;
nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till bestämmelser angående arvode och ersättning åt viss kontrollpersonal m. m. jämte två i ämnet väckta motioner;
nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter;
nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till riksdags- och revisionskostnader;
nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till räntor å statsskulden;
nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för avbetalning å statsskulden;
nr 119, i anledning av vissa i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande återbetalning av tillfälliga lånemedel; och
nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av kostnader för tillämpning av lagen om arbetstidens begränsning m. m. jämte en i ämnet väckt motion;
sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande nr 10 (nr 2), i anledning av väckta motioner om avskaffande av mantalspenningarna, allmänna sjukvårdsavgiften och folkskoleavgiften;
bankoutskottets utlåtanden:
nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst, i vad den angår pensions- och indragningsstaterna, jämte i ämnet väckta motioner; samt
nr 59, i anledning av framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare, anställda hos riksdagen eller i dess verk;
sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 2, § 6 mom. 3 och § 9 i lagen den 10 oktober 1913 (nr 239) angående köttbesiktning och slakthus, dels ock i ämnet väckta motioner;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 216, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 47, i anledning av väckta motioner med förslag till lag om allmänna vägar på landet;

nr 48, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 31 § i lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte av mark, tillhörande Älvsborgs regementets övningsfält;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av rätt till stenbrytning å kronoholmen Stora Lyngön i Kville socken av Göteborgs och Bohus län;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. m. jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör jordbruksärenden;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg för lantbruksingenjörer och lantbruksstipendiater, lantmätare samt distriktsveterinärer; och

nr 53, i anledning av vissa i nionde huvudtiteln av årets statsverksproposition gjorda framställningar; ävensom

särskilda utskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 104 med förslag till skogsvårdslag och nr 157 med förslag till lag angående vård av kommunskogar, sockenallmänningskogor samt vissa stiftelsers, föreningars och sällskaps kogor, jämte i dessa ämnen väckta motioner;

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 159 med förslag till lag om ändrad lydelse av § 5 i förordningen den 21 december 1857 (nr 59 sid. 1) om ägors fredande emot skada av annans hemdjur samt om stängselskyldighet, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 160 med förslag till förordning angående skogsvårdsstyrelser ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 161 med förslag till förordning om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ i förordningen den 11 oktober 1912 (nr 275) om skogsvårdsavgift; och

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 212 med förslag till lag om ändrad lydelse av 46 § i lagen den 11 oktober 1912 om skogsaccis och om virkestaxering.

Ledighet från riksdagsgörömalen beviljades herr *Sandler* för tiden den 22—den 31 innevarande månad.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

På framställning av herr andre vice talmannen medgav kammaren, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 3,38 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Lördagen den 19 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 3,30 e. m.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 199, angående vissa pensioner och understöd m. m. från allmänna indragningsstaten;

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i den vid lagen den 4 juni 1920 angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk fogade åldersförteckning; samt

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under elfte huvudtiteln gjorda framställning rörande anslag till förvaltningsbidrag till civilstatens änke- och pupillkassa.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 45, om anslag till en personlig professur i estetik och litteraturhistoria för professorn Albert Nilsson;

nr 46, rörande förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 24 februari 1922 angående särskild skatt å tobaksvaror, m. m.;

nr 47, angående vissa inrikes postavgifter;

nr 48, angående förordning om utgörande av en särskild stämpelavgift i vissa fall vid köp, byte eller införsel till riket av pärlor med flera lyxvaror;

nr 49, rörande förordning angående skatt för hundar;

nr 50, angående lag om arbetstidens begränsning;

nr 51, angående förordning om begränsning av den myckenhet brännvin, som må framställas i sammanhang med pressjästberedning;

nr 52, angående kreditivsummorna;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition nr 228 angående fortsatt befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition nr 229 med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 och av § 9 i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873;

nr 55, angående lag om vissa ändringar i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse; samt

nr 56, rörande lag angående likställande i särskilt avseende av visst upplånat kapital med bankbolags egna fonder.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj: t angående beredande av skydd för partibeteckning vid allmänna val; och

nr 22, i anledning av väckt motion angående viss ändring i 5 § av förordningen den 19 november 1920 angående särskilda grunder för utgörande av 1921—1924 års allmänna kommunalutskylder m. m.;

bevillningsutskottets memorial nr 45, angående särskild ersättning åt en tjänsteman hos bevillningsutskottet;

sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets memorial nr 3, angående ersättning åt sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets tjänstemän och vaktbetjäning; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 19, i anledning av återremiss till utskottet av dess utlåtande nr 16 i anledning av väckt motion nr 130 om skrivelse till Konungen med begäran om undersökning rörande Aktiebolaget Vin- och Spritcentralens och dess dotterbolags verksamhet m. m.; samt

nr 20, i anledning av väckt motion nr 128 om skrivelse till Konungen angående åtgärder för nedbringande av räntan å från pensionsförsäkringsfonden utlämnade lån för bostadsproduktionens främjande.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 111—120, sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande nr 10 (nr 2), bankoutskottets utlåtanden nr 58 och 59, sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2, jordbruksutskottets utlåtanden nr 46—53 samt särskilda utskottets utlåtanden nr 1—5.

På framställning av herr talmannen beslöts att särskilda utskottets utlåtanden nr 1—5 skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan till kammarens sammanträde lördagen den 26 innevarande maj.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Hansson, Sigfrid*, för tiden från och med den 22 till och med den 31 i denna månad.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.47 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
